

Deák Ágnes

VIZSGÁLAT EGY MEGYEI KIRÁLYI BIZTOS ELLEN HIVATALI VISSZAÉLÉS ÜGYÉBEN, 1863*

Amikor Eötvös József báró 1845-ben megjelentette *A falu jegyzője* című regényét, melyben egy képzeletbeli alföldi vármegye tisztikarának korrupt és nepotista visszaéléseit festette le (hivatali vesztegetés, sikkasztás, törvénytelenység, iskolai végzettség hiánya, elfogult igazságszolgáltatás, testi bántalmazás, kínvallatás, pártszemponatok érvényesítése, okirat-hamisítás) az irányregény fekete-fehér árnyalatainak segítségével, sokan joggal bírálták, hogy a megyei igazgatás valóban létező hibáinak soha nem látott sűrítményét vetítette bele Porvár vidékének hivatali társadalmába. Mindenesetre voltak olyanok is, akik közel két évtizeddel a regény születése után is úgy látták, a kötet „a megyerendszerben gyökerező visszaélések hű rajzát nyújtja”.¹

A neoabszolutizmus kormányzata 1849 után a közigazgatás államosításával és központosításával, az önkormányzati autonómia minden elemének kiiktatásával többek között azt is célként tűzte ki, hogy megtisztítja a hivatalnoki kar működését az efféle visszaélésektől. Részben ezt szolgálta az a direktíva, hogy a tisztviselőket olyan megyében kell alkalmazni, ahol nincsenek birtokaik, illetve kiterjedt rokonságuk és baráti kapcsolataik. Tizenkét év múltán, 1860 végén azonban újjászerveződött az autonóm vármegyei közigazgatás, választott tisztikarral az 1848 előtti tradíciók jegyében. Ez mindenhol a helyi nemesi elit hatalmi pozíciójának visszaállítását hozta magával – persze korrekciókkal. Mindenekelőtt az 1848–1849-ben oly éles nemzetiségi küzdelmek lenyomata hagyott nyomott az új megyei tiszti karokban, amennyiben igyekeztek az együtt élő nemzetiségek helyi elitjeit több-kevesebb pozícióhoz juttatni, még ha mindez nem is ment helyi és országos konfliktusok nélkül.

Az 1861-es országgyűlés feloszlata után az uralkodó 1861. november 5-én generálisan feloszlatta az önkormányzati testületeket Magyarországon, a megyék élére jobbára új vezetőket rendelt, akiknek feladata volt a közigazgatás és igazságszolgáltatás helyi újjászervezése, a megyei hivatalnokok kinevezése és a hivatali

* A tanulmány az OTKA K 83777. sz. A Schmerling provizórium története című kutatási program keretében készült.

¹ *Ziláhy Károly*: Magyar koszosorok albuma. Írói élet- és jellemrajzok. Pest 1863. 74.; Gángó Gábor kutatásai azt mutatják, hogy Eötvös a megyerendszer működését nem csak madártávlatból ismerte. Vö. *Gángó Gábor*: A megye aljegyzője. Báró Eötvös József Fejér megyei hivatala, 1833–1835. Századok 142. (2008) 49–61.; *Uő*: A báró Eötvös-család Borsod megyei csödpere (1841–1847). Századok 146. (2012) 1401–1419.; *Uő*: Báró Eötvös József és Borsod megye. Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica. Tom. XVII. Fasc. 1. (2012) 171–175.; *Uő*: Báró Eötvös József és Békés megye. Századok 147. (2013) 1079–1032.; *Uő*: Báró Eötvös József Eperjesen, 1837–1838. Századok 148. (2014) 715–726.

ügymenet meghatározása. Egy személyben voltak felelősek mindezért, cserébe szabad kezet kaptak az irányításuk alá tartozó hivatali apparátus felett. Az uralkodó által a helytartótanács élére kinevezett Pálffy Móric gróf altábornagy helytartó felügyelte tevékenységüket. A korábbi választott hivatalnoki karok a legtöbb megyében lemondtak, kollektív nyilatkozatban hazaárulónak minősítve a provizórium idején hivatalt vállalókat, de azután megyénként eltérő arányban, az úgynevezett „alkotmányos tisztviselők” egy része mégis tovább szolgált az új kormányzat alatt.

Pálffy helytartó és a politikai irányítást végző Forgách Antal gróf magyar kancellár elképzelése az volt, hogy a provizórium rendteremtő kényszerintézkedéseivel lehűtik a politikai kedélyeket és reményeket, idővel kedvezőbb véleményre hangolják a magyar politikai elitet, miközben a közigazgatás és igazságszolgáltatás rendezésével, működésük hatékonnyá és szakszerűvé tételével a kormányzat táborába terelik a lakosság széles rétegeit. A közigazgatás működésének tisztasága és gördülékenysége e program fontos fogaskerekét alkotta. Úgy tűnik azonban, hogy a bécsi közigazgatási centralizáció eltűnésével, a más tartományokból érkezett hivatalnokok távozásával, a helyi elitek új helyi térnyerésével már 1860 végén gyorsan feléledtek a korábbi igazgatási mechanizmusok és hagyományok, melyek új politikai környezetben és részben új hivatalnokokkal, de az alkotmányosság felfüggesztése után is érvényesültek. A provizórium – körülbelül négyéves – rövid története alatt néhány megyében (1863: Máramaros, 1863: Kővár vidék, 1864: Csanád) botrányos állapotokra derült fény, mely példák kirívó egyediségükben is jól szemléltették a helyi közigazgatás és igazságszolgáltatás általános gyenge pontjait.² A legszövevényesebb történet színhelye az ország északkeleti peremvidéke, Máramaros megye volt.

A Máramaros megyei új megyekormányzó: Dolinay Péter

Máramaros megye 1860. október végén kinevezett román nemzetiségű főispánját, Mán Józsefet az uralkodó 1861. november 22-én „saját kérésére” felmentette a megye tényleges vezetése alól, de nem mozdította el, s királyi biztosként megbízta az elsősorban Ung és Bereg megyében birtokos Dolinay családból származó Dolinay Pétert, az eperjesi kerületi tábla ülnökét a megye irányításával. 1857-es hivatalnoki minősítési lapja szerint draskóci Dolinay Péter Túrjaremetén született (Ung megye) 1819. július 27-én. 1837/38-ban fejezte be tanulmányait a kassai jogakadémián, 1843-ban tett ügyvédi vizsgát. Magyarul, latinul és németül beszélt és írt, magyarul kitűnően, a másik két nyelvből közepesen fogalmazott. Beszélt még ruténül és „szlávul” (szlovákul), s értett valamennyit románul is. Hivatali pályáját Ung megyében kezdte

² A Kővár vidéki esetről lásd *Deák Ágnes*: Hivatali visszaélések nemzetiségi küzdelmek erőterében (Kővár vidéke, 1861–1863). *Történelmi Szemle* 59. (2017) 199–220.

1843 áprilisában, mint tiszteletbeli megyei alügyész, majd 1847 januárjától főügyész. 1847 augusztusa és 1850 októbere között királyi ügyvédként az Arad megyei Pécskán működött. 1850 őszétől 1854 októberéig a beregszászi országos törvényszéken ülnök, majd a definitív szervezés után Sátoraljaújhelyen a megyei törvényszéken törvényszéki tanácsos, 1856 januárjától ugyanitt egyúttal az úrbéri törvényszék ülnöke is. 1856 augusztusában a nagyváradai országos törvényszékre helyezték tanácsosnak, ami mellett továbbra is végzett úrbéri törvényszéki ülnöki teendőket. A minősítéskor házas, de gyermektelen volt.³ Az 1859-ben megjelent tisztí címtár tanúbizonysága szerint még mindig Nagyváradon tanácsos, majd az októberi diploma kiadása után rendelkezési állományba került. 1861. április elején kapta kézhez ülnöki kinevezését az újjászervezett eperjesi kerületi táblára.⁴ Minősítési táblázata ugyan nem tartalmazta, de más forrásból tudjuk, hogy Dolinay 1848 őszétől honvéd főhadnagy volt, majd 1849 januárjától osztálytitkár a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban, de májusban a minisztérium Dolinay „bizonyos gyanús iratai után” nyomoztatott Ung megyében, de erről bővebbet nem tudunk. Június 20-án Dolinay lemondott minisztériumi posztjáról, s századosi rangban újra katonai szolgálatba állt. A szabadságharc után rövid vizsgálati fogságot szenvedett Nagyváradon.⁵

Dolinay 1861. december elején érkezett Máramarosszigetre, megkezdte a tisztikar összeállítását. Láthatólag törekedett arra, hogy minél több hivatalnokot megtartson az alkotmányos időszak választott tisztviselői közül, amivel persze saját pozíciójának legitimitását is megerősíthette. Az 1861. december végén összeállított új tisztikari listán 61 fő hivatalnokból (segélyszemélyzet, orvosok stb. nélkül) 32 fő neve mellé került az „alkotmányos hivatalnok” megjelölés, 24 fő korábbi császári hivatalnok volt, 5 fő újként került az igazgatásba. A vezető megyei posztokon 1 alispán, 1 törvényszéki ülnök, 2 aljegyző, 3 főszolgabíró és 4 esküdt neve mellett szerepelt az „alkotmányos hivatalnok” megjelölés, azaz itt nem sikerült az ellenzéknek elérnie, hogy tömegesen távozzanak a megyei közigazgatási karból.⁶

³ *Nagy Iván*: Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal III. Pest 1858. 341.; *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok III. Bp. 1912. 350.; Dolinay két minősítési táblázata. Sátoraljaújhely, 1856. máj. 12. és Nagyvárad, 1857. jan. 21. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára D 191 Abszolutizmus kori levéltár, M. kir. helytartótanács, elnöki iratok (a továbbiakban: MNL OL D 191) 44.III.1863.

⁴ Staats-Handbuch der sämmtlichen Verwaltungsgebiete des Königreiches Ungarn, für das Jahr 1859. (Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1859. Vierter Theil.) Wien 1859. 239.; Hivatalos rész című rovat. Sürgöny, 1861. április 10.

⁵ *F. Kiss Erzsébet*: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Bp. 1987. 507.; *Bona Gábor*: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. 177.

⁶ Dolinay Péter jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1861. dec. 30. Melléklet: „Máramaros megye Tisztikarának névsora”. MNL OL D 191 236.III.1862. Ez cáfolja Várady Gábor későbbi visszaemlékezésének erre vonatkozó állítását. *Várady Gábor*: Hulló levelek. 2. füzet. M.sziget [Máramarossziget] 1894. 221.

Ennél is érzékenyebb kérdés volt a különböző nemzetiségi helyi elitiek között feszülő ellentétek kezelése. Dolinay adatai szerint a megyében 102 000 rutén és 53 000 román mellett 14 000 katolikus és 6600 református magyar élt. Dolinay maga rutén nemzetiségű, görög katolikus vallású volt, amint az a későbbi konfliktusokból világossá válik, a helyi rutén elit hangadó családjaival állt összeköttetésben, bár Pálffy helytartónak írt levelében magabiztosan a lehető legalkalmasabbnak nyilvánította magát a nemzetiségi torzalkodások kiküszöbölésére: „magyar embernek születtem [ezzel nyilván magyar nemesi címére utalt – D. Á.] – rutén hitvallású vagyok – és ½ év előtt létrejött [!] egyik nőrokonomat Mán Péter József nevű unokatestvérének fia révén nőül, ezáltal s a már ez előtti személyes baráti ösmeretség által a Mán – Mihályi – Jurka – Dunka oláh előkelő családokkal rokoni kapcsolatban állok.” Dolinay, mint írta, igyekezett elkerülni, hogy rutén és román „túlsúly” alakuljon ki a tiszti karon belül – ahogy az szerinte Pálffy óhajának is megfelel –, az általa kinevezett 61 hivatalnokból 23 fő katolikus, 15 „rutén” (azaz görög katolikus), 8 „román” (feltehetőleg szintén görög katolikusok), 14 fő református és 1 fő görög nem egyesült vallású volt (külön nemzetiségi adatokat nem közölt, de a katolikusok és reformátusok túlnyomó többsége minden bizonnyal magyar volt). Ha csak a vezető posztok betöltőit vizsgáljuk, némileg módosul a kép, mindenekelőtt a románok rovására: a vezető megyei posztokon (2 alispán, főjegyző, 2 aljegyző, 7 törvényszéki ülnök, 2 tiszti főügyész) 6 katolikus és 4 reformátust, 3 „rutén”-t és 1 „román”-t találunk, a főszolgabírók és helyetteseik, az esküdtek között már más az arány: 3 „rutén”, 2 „román” és 1 katolikus főszolgabíró mellett 2 „román”, 2 „rutén” és 2 református esküdt működött. Pálffy helytartó azonban láthatólag aránytalannak találta a megoszlást, s egyáltalán nem erősítette meg, hogy helyeselné a magyar helyi elit túlsúlyát a tiszti karban.⁷

Dolinay működésével kapcsolatban már az első hónapokban kisebb-nagyobb kifogások merültek fel. 1862 tavaszán Pálffy igazolásra szólította fel Dolinayt arra a hírre, hogy a királyi biztos a megyebeli rutén görög-katolikus papság között egy, az uralkodóhoz intézett beadványt köröztet aláírásra, melyben kérték a rutén nemzeti igények szószólójaként 1861-ben fellépett Dobržansky Adolf helytartótanácsosnak a rutén nép érdekeinek képviselőjeként szerzett érdemeinek elismerését. Dobržansky a megyéből származott – mint látni fogjuk –, közeli családtagjai a megyei hivatalnokkarban szolgálták a kormányt.⁸ Dobržansky 1860 őszétől intenzív propagandát folytatott a magyarországi rutének nyelvhasználati és nemzetiségi jogainak érvényesítéséért, 1861. október végén például bizalmas köriratot intézett a magyarországi görög katolikus rutén esperesekhez, amiben kifejtette, a szlovákok, románok, szerbek példáját követve a magyarországi ruténeknek is egyházi és nemzeti autonómiát

⁷ Uo. (A magyar nyelvű levéltári forrásokat a mai magyar helyesírással idézem.)

⁸ Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. márc. 30. MNL OL D 191 7715.IV.B.1862.

kell kérniük az uralkodótól. Felhatalmazást kívánt arra, hogy a rutének nevében felléphessen, egyházközségi és községi pecsétekkel megerősített aláírási íveket. Levele azonban valamilyen csatornán keresztül megjelent az ellenzéki *Magyarország*, valamint azután a félhivatalos *Sürgöny* hasábjain 1862 elején, nagy feltűnést és felháborodást keltve a magyar politikai elit kormánypárti és ellenzéki soraiban egyaránt.⁹ Pálffy felszólítására Dolinay előadta, hogy Dobržansky levelét nem ismeri, de hat máramarosi lelkész iratát – melyben felemelik szavukat a Dobržansky szembeni vádak ellen, s nem tűrik szó nélkül a méltatlanságot – igen. Dolinay láthatólag egyetértett az iratban foglaltakkal, megígérte a lelkészeknek, hogy közbenjár annak érdekében, hogy az irat az országos sajtóban megjelenhessen, mellékelte is jelentéséhez a *Tájékoztató a magyar–oroszk nézeteiről Máramarosból* című iratot, mely Dobržansky védelme mellett valóban lojális, sőt hazafias színezetű volt. Mindemellett Dolinay cáfolta, hogy ő aktívan részt vett volna az aláírások gyűjtésében.¹⁰ Pálffy a jelentést továbbküldte Forgách kancellárnak, hozzátéve, ebből is kitűnik, hogy „Dolinaynak jelen állása feladatairól igen tév fogalmai látszanak lenni”. Dolinayt kioktatta, hogy bár a megyekormányzóknak feladata a nemzetiségek jogos nyelvi és más nemzeti-ségi igényeinek kielégítése, de az is, hogy azok „netáni túlhajtásából eredő izgatások csírájukban elfojtassanak”. Az irat megjelentetését persze nem ítélte időszerűnek, mivel az csak az „ingerült vitatkozásokat” erősítené a sajtóban.¹¹

A nemzetiségi agitáció mellett más természetű kifogások is felmerültek Dolinay ellen: láthatólag tetszelgett a maga kiskirályságában, s megyei biztosságát teljhatalomként kívánta értelmezni, kész volt akár a helyi katonai hatósággal is konfliktusba kerülni. Persze nem volt könnyű a helyzete, hiszen a hivatalvállalókat sújtó társadalmi kiközösítés, szóbeli sértegetés a máramarosi helyi ellenzéki elit köreiből is érvényesült, aminek jeleivel Dolinaynak is szembesülnie kellett. Szerinte helytelen szellem jellemezte még a telekkönyvi hivatal, sőt a királyi kincstári igazgatóság hivatalnokainak egy részét is, de elsősorban a városi elemet, főleg a reformátusokat.¹² Láthatólag igyekezett az ő személyes autoritását ignoráló renitenseket megfigyelmezni, köztük a telekkönyvi hivatalnokokat, s amikor 1862. február közepén

⁹ Dobránszki Adolf úr körlevele a magyarországi orosz esperesekhez. Bécs, 1861. okt. 18/31. dátummal. *Sürgöny*, 1862. január 19.; A magyar politikai elit a ruténeket, erős társadalmi elit híján, a századforduló táján sem volt hajlandó elismerni különálló nemzetiségnek, ellentétben a Máramaros megyei románsággal. Vö. *Nyegre László*: Máramaros megye. Különlenyomat a Közgazdasági Szemle 1900. évi novemberi és decemberi füzetéből. Bp. 1900. 10.

¹⁰ Dolinay jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1862. ápr. 9. MNL OL D 191 7884.III.1862. Melléklet: *Tájékoztató a magyar–oroszk nézeteiről Máramarosból*, első aláírója: Seregélyi Sándor nagybocskói lelkész, szigeti esperes.

¹¹ Pálffy levélfogalmazványa Forgáchhoz. Buda, 1862. ápr. 27. és Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. ápr. 27. MNL OL D 191 7884.III.1862.

¹² Dolinay jelentése Privitzer István királyi helytartó helyettesnek. Máramarossziget, 1862. ápr. 10. MNL OL D 191 7884.III.1862.

Husztra látogatott, már előre értesítette őket, hogy jelenjenek meg előtte, hogy őket „a hűségre és kötelességek teljesítésére komolyan utasítsa”. Erre Földessy József telekkönyvi biztos kijelentette, a telekkönyvi hivatalnokok nincsenek alárendelve a megyefőnöknek, s inkább vadászni ment. Dolinay úgy vélte, Pálffy korábbi szóbeli felhatalmazása alapján a „Dynastia- és kormányellenes veszedelmes emberek”-et a megyéből önhatalmúlag eltávolíthatja (amit egyébként rosszul gondolt, mivel a bírói ítélet nélküli, egyszerű közigazgatási határozattal történő internálást Pálffy rendelhette el, a megyei kormányzó csak javaslatot tehetett arra). Földessyt egy tanú terhelő vallomása alapján átadta a kassai katonai kerületi parancsnokságnak, ám a parancsnok négy nap múlva szabadlábra helyezte, s Dolinaytól további adatokat kért, amit ő annak jeleként értékelt, hogy a parancsnok elfogult Földessy javára, nem segíti őt – a kormány emberét –, így pedig nem lehet a „forrongókat megzabolázni”. Kérte Pálffytól, kapjon elégtételt a katonai hatóságoktól, ő ugyanis azt várta volna, hogy minden további vizsgálat, további tanúkihallgatások nélkül járjanak el. Pálffy ez utóbbin megütközött, ezt Dolinay előtt sem rejtette véka alá, s részletes jelentéstételre utasította. Dolinay ezután is kitarzott álláspontja mellett, Földessy eltávolítását kezdeményezte, sőt még azt a bizalmas megjegyzést is megengedte magának, hogy kívánatos lenne a helyben tartózkodó katonai egységet másokra lecserélni.¹³

Pálffy – ahelyett, hogy kiállt volna Dolinay mellett – április elején kezdeményezte Forgách kancellárnál Dolinay leváltását arra is hivatkozva, hogy a megyében nem örvend köztiszteletnek: „egy oly egyéntől, ki – a már nehéz viszonyok közt, tán személyes hiúságának engedve, az összehalmozott közigazgatási s törvénykezési végzendők helyett kicsinykés s a közhangulatra kártékony befolyású dolgok vitatásában [!] bocsájtkozik, s meg nem fontolt lépései által a kormányt is compromittálja – valamely célra vezető eredményt várni semmiképp nem lehet”.¹⁴ Annyira sürgetőnek látta a leváltást, hogy április elején Dolinay utódjára is javaslatot tett, s távirati úton kért felhatalmazást Forgáchtól, hogy lemondásra szólíthassa fel őt.¹⁵ Április végén újra sürgette a döntést, Forgách azonban – bár egyetértett Dolinay tevékenységének értékelésével – úgy látta, a hirtelen rögtönzés nem célravezető, Pálffy úgyis tervezi a megye útba ejtését hivatali körútja során, addig szigorúan tartsák szemmel

¹³ Ruzicska Péter telekkönyvi fővezető biztos tanúvallomása, 1862. febr. 10., illetve Packenj báró vezérőrnagy kassai kerületi katonai parancsnok jelentése. Kassa, 1862. márc. 14. (német nyelvű), illetve Dolinay jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1862. márc. 27. és Dolinay jelentése Privitzer István királyi helytartó helyettesnek. Máramarosziget, 1862. ápr. 10.; Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. ápr. 1. MNL OL D 191 7884.III.1862.; Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. ápr. 11. MNL OL D 191 8568.III.1862.

¹⁴ Privitzer jelentése Forgáchhoz (Pálffy nevében). Buda, 1862. ápr. 3. MNL OL D 185 Abszolutizmus kori levéltár, Magyar királyi udvari kancellária, elnöki iratok 1862:275. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 191 7884.III.1862.)

¹⁵ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1862. ápr. 11. MNL OL D 185 1862:277. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 191 7884.III.1862.)

Dolinay működését, hogy további ballépésektől visszatartsák, közben pedig keresetik az alkalmas utódot. Ugyanakkor leszögezte, hogy mivel a megyében erős román nemzeti agitáció folyik, mindenképpen rutén nemzetiségű megyei kormányzót lát szükségesnek annak ellensúlyozására. Erre Pálffy – bevallva, hogy alkalmas rutén jelöltet nem tud – beletörődött, hogy Dolinay, akinek hűségét és jóakarátát egyébként nem vonta kétségbe, egyelőre maradjon posztján.¹⁶

A konkrét konfliktusokon túl Pálffy láthatólag elégedetlen volt Dolinay terjedős, pátoossal teli, dagályos stílusával is, április végi levelében ekképp utasítja rendre: „Végül figyelmeztetni kívántam Nagyságodat, hogy jellemzéseit a tárgyilagosság szem előtt tartása s minden a dologhoz nem tartozó szóvirágok s felesleges kitérések mellőzése mellett tüzetes rövidséggel fogalmazni ne terheltelessék.”¹⁷

Nem maradtak el a további kedvezőtlen információk sem. Május végén az országos hadparancsnokság jóvoltából Pálffy kezébe került a kassai katonai kerületi parancsnok általános jellemzése Dolinay működéséről: nem fogta fel helyesen hivatalát, a beosztottaival szemben nyers és visszataszító a viselkedése, „túlzott önbecsélése és hiúsága ellenfelei szemében nevetségessé teszi”, ráadásul nem elég energikus, tulajdonképpen az alispán (feltehetőleg a másodalispánt értette ezalatt) tartja kezében az irányítást; ráadásul nemzetiségi szempontból sem kellően kiegyensúlyozott, a hivatalnoki kar szervezésénél túl sok rutén és román hivatalnokot alkalmazott, amivel a rutén és román papokat kielégítette, ugyanakkor a magyar párt támogatja őt, szándékosan rágalmakat terjesztenek róla. Dolinay „a jó ügy iránti igyekezetében talán nem tart helyes mértéket” – vélte a parancsnok –, s a rutének támogatása érdekében időnként meg nem engedhető eszközökhöz is nyúl.¹⁸ Nyár elején Szabó János nagykállói lakos panasza is befutott a kancelláriára, mivel Dolinay a viski fürdőben egy már korábban más által lefoglalt lakosztályt egyszerűen hatalmi szóval lefoglalt a saját céljára. Forgách igazolásra szólította fel, s hogy „ballépését”, ha tényleg megtörtént, azonnal „tegye jóvá”. (Dolinay válaszát sajnos nem ismerjük.)¹⁹

Dolinay közben tovább vívta a maga helyi harcát, hogy tekintélyét megszilárdítsa. Kérte május végén, hogy az „izgatókat” saját szakállára kiutasíthassa a megyéből, s a tisztikar tagjai felett is teljhatalmat igényelt: „ha a hivatalnok tudja, hogy sikeres

¹⁶ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1862. ápr. 27. MNL OL D 185 1862:326.; Forgách levele Pálffyhoz. Bécs, 1862. máj. 8. MNL OL D 191 7884.III.1862. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 185 1862:326.); Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1862. máj. 15. Uo. 1862:369.

¹⁷ Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. ápr. 27. MOL D 191 7884.III.1862.

¹⁸ Pachenj báró vezérőrnagy, dandárparancsnok, kassai katonai kerületi parancsnok jelentése Johann Coronini-Cronberg gróf altábornagy, országos hadparancsnokhoz. Kassa, 1862. máj. 29. és Pachenj jelentése Pálffyhoz. Kassa, 1862. jún. 24. (német nyelvűek) MNL OL D 191 11 789.III.1862. A német nyelvű idézeteket saját fordításomban közlöm. [D. Á.]

¹⁹ Szabó János nagykállói lakos beadványa Forgáchhoz, dátum nélkül (érkezett: 1862. júl. 1.) és Forgách levélfogalmazványa Dolinayhoz. Bécs, 1862. júl. 2. MNL OL D 185 1862:497.

működése után általam fenntartathatik, avagy ellenkező esetben elbocsáttathatik – akár mint hanyag, akár mint rossz érzelmű, elmúlik a kedve más után hivatalán kívül kapkodni. Ez practicus igazság! Nekem őszintén megvallva nagyon kellemtelen ezen fegyelmetlen, többnyire volt honvédekből és rossz érzelműekből álló csapatot kezelnem, ámde mint igazi hivatalnok eredményt akarok”.²⁰ (Úgy tűnik, a kollektív amnézia²¹ jegyében könnyen megfeledkezett arról, hogy maga is volt honvédtiszt.) Közben a nemzetiségi konfliktusok terepén is igyekezett ellentámadásba lendülni, elsősorban a helyi román elitet – élükön Mán főispánnal, ki egyébként távoli rokona és szerinte régi barátja volt – működésének tudatos akadályozásával, román nemzetiségi izgatással vádolta, s június elején kifejezetten kérte, hogy Pálffy kezdeményezze Mán eltávolítását a főispáni tisztségből.²²

Időközben sor került Pálffy hivatali körútjára, amelynek során valóban felkereste Máramarost, s a „megye közigazgatási állapotát teljesen kielégítőnek” találta. Mindemellett annak nem örült, hogy több rutének lakta község lakói és előjárói folyamodványokat nyújtottak át, amiben kérték Dolinay és az Ung megyében működő másik rutén királyi biztos, Nehrebeczky Sándor főispánná való kinevezését. Bár Dolinay tagadta, Pálffy láthatólag bizonyosnak vette, hogy az akció mögött maga Dolinay áll. Állítólag közölte is Dolinayval, hogy ha hamarosan nem lesz belőle főispán, azt kifejezetten ennek az akciónak köszönheti. Míg Nehrebeczky főispáni kinevezését támogatta, Dolinay számára egyelőre csak fizetéspótlék folyósítását indítványozta. Mivel fizetés-kiegészítésre már nem volt lehetőség (Dolinay járandóságát: évi 2000 forint fizetést és 600 forint úti átalányt már amúgy is magasnak találták Bécsben), Pálffy megnyugtatta Dolinayt, hogy érdemeinek jutalmazása valamilyen más formában, de nem marad el.²³

Királyi biztosi vizsgálat és következményei

Az események azonban más fordulatot vettek. Az év végén Hatfaludy Sándor, a megye első alispánja (aki választott alkotmányos tisztviselőként szolgált tovább) bizalmas feljelentést küldött Pálffyhoz Dolinay ellen. Olyan súlyos vádakat fogalmazott meg, hogy királyi biztost kellett kiküldeni, a vizsgálat idejére pedig

²⁰ Dolinay jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1862. máj. 28. MNL OL D 185 1862:443.

²¹ Vö. *Benedek Gábor*: Kollektív amnézia: honvédtisztek hivatalvállalása a Bach-korszakban. In: *Mikrotörténelem: Vívmányok és korlátok*. Szerk. Dobrossy István. (Rendi társadalom – Polgári társadalom 12.) Miskolc 2003. 394–413.

²² Dolinay jelentése Forgáchhoz. Máramarossziget, 1862. jún. 8. MNL OL D 185 1862:443. Vö. Dolinay jelentése Forgáchhoz. Máramarossziget, 1862. szept. 2. MNL OL D 185 1862:987.

²³ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1862. okt. 8. MNL OL D 185. 1862:867.; Négy magyar nyelvű beadvány rutén községek nevében Pálffyhoz és Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1862. okt. 20. D 191 18 553.III.1862.

Dolinayt fel kellett függeszteni hivatalából. Az ügyek vitelét az egyébként is betegeskedő első alispán helyett a másodalispánra, a szintén görög katolikus rutén Dobržanský Kornélra (az említett helytartótanácsos testvérére, korábbi császári szolgabíróra) készült bízni. Forgách engedélyezte a vizsgálat megindítását, de hangsúlyozta, hogy a „lehető legrövidebb időre” kell szorítani Dobržanský megbízását, s mielőtt meggyógyul, inkább Hatfaludyra ruházni az ügyek vitelét.²⁴

Nem csoda, ha Pálffy úgy látta, nem veheti félvállról a bejelentést. Hatfaludy irata ugyanis súlyos hivatali visszaélésekkel vádolta a királyi biztost: a megyei bíróságon folyó perekbe beavatkozik, a bíróság ülnökeire nyomást gyakorol neki tetsző ítéletek érdekében; a központi szolgabíróvá kinevezett, törvénytudatlan, egyszerű falusi jegyző Dolinay István (a királyi biztos testvére, az alkotmányos tisztikarból lépett át, „rutén” vallású) fizetését öt hónapon keresztül Dolinay Péter vette fel, miközben a rokon egyáltalán nem tartózkodott a megye központjában; Dolinay nem létező hajdúja fizetését is zsebre tette; a szóbeszéd szerint Dolinayt a borsai zsidók 1000 forinttal megvesztegették, s ő a birtokosok mellőzésével az ottani erdőket az ő kezükre játszotta át; más történet szerint a középpapsai királyi kisebb haszonvételek árendáját is elvéve a korábbi árendásoktól szintén zsidó kezre juttatta; Anderkó borsai lelkésztől felvett 195 forint kölcsönt, majd koholt felség sértési vád alá helyeztette (végül felmentették); a keresztény pékek panaszkodnak, hogy a megyei rabok kenyerének szállítását árverés nélkül zsidónak adta; Szalgáry József esküdtet (az alkotmányos tisztikarból lépett át, katolikus vallású) szolgabírónak nevezte ki, mert ágyasát nőül vette, s hogy neki helyet csináljon, Kovaliczky Mihály (korábbi alszolgabírót a szigeti főszolgabírói kerületben, az alkotmányos tisztikarból lépett át, „rutén” vallású) törvényszéki ülnökké tette, holott a magyar törvényeket egyáltalán nem ismeri. Feltehetőleg azzal telt be a pohár Hatfaludynál, hogy Dolinay ismételtén kinevezte Dolinay Istvánt központi főszolgabírónak, hogy fizetését felvehesse.²⁵

1863. január 6-án Pálffy Hrabovszky Zsigmond helytartótanácsost küldte ki a helyszínre, s arra utasította, hogy „teljes szigorral és eréllyel minden irányban foganosítsa” a vizsgálatot. Ugyanakkor láthatólag bízott Dolinayban, mivel készítettet egy bizalmas iratot Dolinay számára, amit lepecsételve átadott Hrabovszkynak azzal, hogy ha a vizsgálat a vádak alaptalanságát derítené ki, adja át az iratot Dolinaynak, ellenkező esetben pedig hozza Pálffynak vissza. Az irat pedig örömmel értesíti Dolinayt a vizsgálat rá nézve kedvező befejezéséről, mondván, az, hogy meg a vizsgálat kezdete előtt átadta Pálffy ezt az iratot a

²⁴ Pálffy Forgáchhoz. Buda, 1862. dec. 30. MNL OL D 185 1862:1221. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 191 23 575.III.1862.); Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. jan. 9. MNL OL D 191 44.III.1863.

²⁵ Hatfaludy irata Pálffyhoz. Alsóapsa, 1862. dec. 26. MNL OL D 191 23 575.III.1862.

vizsgálóbiztosnak, bizonyítja, hogy meg volt győződve a vádak alaptalanságáról, s mintegy „elégtételül” kinyilatkoztatja: „jövőre a Nagyságod ellen netalán felmerülő vádaskodások nálam hitelre nem találандnak, s figyelemre nem fognak méltatni”.²⁶ Csak Hrabovszky végjelentéséből derül ki, hogy Hrabovszky személyében Pálffy olyan vizsgáló biztost rendelt ki, aki „régibb viszonyok folytán igen jó ismeretségben” volt a megyekormányzóval, ezért is tekintette kezdettől „érzékenyebb föladatnak” kiküldetését. Erről Pálffy feltehetőleg eredetileg nem tudott, ám minden bizonnyal szóban felvilágosította erről Hrabovszky, ennek ellenére a helytartó – mint utólag kiderült, joggal – megbízott kötelességérzetében.²⁷

Persze a bizalmasan kezelt feljelentés egyáltalán nem maradt titok, állítólag Hatfaludy maga is dicsekedett azzal, hogy feljelentette főnökét. Dolinay már január 4-én kérte Pálffytól, hogy tudósítsa, valóban érkezett-e az első alispán részéről feljelentés ellene, bár egyébként nagyon magabiztosan kinyilatkoztatta, hogy „sokkal magasabban állok, semhogy bárkinek is legkisebb anyagja lehetne a feladásra”.²⁸

Hrabovszky január 10-én megérkezett, 11-én megkezdte működését, több jelentésben is beszámolt Pálffynak a vizsgálat első eredményeiről, amelyek nem mutattak egy irányba. A vizsgáló biztos első két jelentésében még hajlott az ártatlanság vélelmére: a Dolinay Istvánt illető vádpont ugyanis nem igazolódott be. Hrabovszky végjelentéséből azonban kiderül, hogy végül mégiscsak rábizonyult Sándor Lajos főpénztárnokra (alkotmányos tisztikarból lépett át, katolikus vallású volt – D. Á.), hogy a Dolinay István részére 1862. január–március közötti kifizetésekről szóló kimutatást elrejtette Hrabovszky elől, majd később annak hivatalvesztéssel való fenyegetőzése után előmutatta, de azon a „gumi elasticummal történt dörzsölésnek kétségtelen nyoma” mutatkozott – azaz ha nem is őt, de három hónapon keresztül valóban jogosulatlan fizetést vett fel. A főpénztárnok azzal védekezett, hogy azért törölte az összeget a kimutatásból, mert azokban a hónapokban a főszolgabíró teendőit ő teljesítette, ezért Dolinay neki utalta ki a főszolgabírói fizetés felét, de arról nem nyilatkozott, hogy mi lett a fizetés másik felével. Másrészt a megyei bíróság hivatalnokai sem erősítették meg a nyomásyakorlás tényét. Ugyanakkor Hrabovszky megállapította, hogy a bérletek ügyében Dolinay mellőzte az „árlejtést”, azaz a nyilvános pályázatot, s „némely zsidók” irányában különös pártfogás mutatható ki, de a megvesztegetést emögött, ahogy az várható volt, nem tudták bizonyítani. Az azonban megerősítést nyert, hogy Dolinay az ügyfelektől jogosulatlanul illetékeket követelt és szedett be, s a megyei pénztár körül is visszaélések történtek. Ekkor még függőben volt a középapsai

²⁶ Pálffy levélfogalmazványa Hrabovszkyhoz. Buda, 1863. jan. 2. és Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1863. jan. 2. (Lepecsételve, „saját kezűleg” jelzéssel.) MNL OL D 191 44.III.1863.

²⁷ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 7. MNL OL D 191 44.III.1863.

²⁸ Dolinay levele Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 4. MNL OL D 191 44.III.1863.

köztség panaszának vizsgálata: Dolinay négy évi haszonbér gyakorlatot szüntetett meg közigazgatási határozattal, ami ellen egyébként a község már a helytartótanácsnál hivatalos jogorvoslati kérelmet is benyújtott, vesztegetést gyanítva a háttérben. Így azután Hrabovszky kezdeti véleménye Dolinay ártatlansága felől, ahogy fogalmazott, „tetemesen megingott”. Újabb és újabb, az eredeti feljelentésben nem szereplő vádpontok kerültek elő, s bár Dolinay igyekezett afelé terelni Hrabovszkyt, hogy az korlátozza a vizsgálatot az eredeti vádpontokra, ő – a régi ismeretség ellenére – nem hagyta magát befolyásolni. Forrongó katlan tárult a szeme elé a „roppant ingerültség” és „kölcsonös gyanúsítások” közepette – miközben a tisztikar jobbra Dolinay tisztára mosdatásán munkálkodott, s nem vallottak ellene. Hatfaludy azt állította, hogy Dolinay az ő tanúit börtönnel fenyegette, azért nem vallanak, Dolinay pedig azzal vádolta ellenfelét, hogy házról házra jár agítálni ellene. Ráadásul Pálffy fülébe időközben valamilyen csatornán keresztül olyan hírek jutottak, hogy a megye két legtekintélyesebb magyar liberális ellenzéki politikusa, a két volt országgyűlési képviselő, Szaplanczay József és Várady Gábor a háttérben adatokat gyűjt Dolinay ellen abból a célból, hogy majd a következő országgyűlés elé tárják a visszaéléseket, azzal nem pusztán Dolinayt, hanem az egész provizórium kormányzatát és kormányzóit pellengérré állítva. Ezt Hrabovszky bizalmas tapogatózásai is megerősítették. „Az ő céljak tehát – fogalmazott egyik jelentésében – nem Dolinay megbuktatása, hanem egy közbotrány provocálása volt, mely által a közvéleményt a rendszer ellen ingereljük. E végett voltak fűzetett embereik Dolinay személye körül a kezelésnél és a vidékeken is, kik a visszaélés eseteit följegyzék, s az adatokat megszerezték.” Hatfaludy feljelentése azonban keresztülhúzta az ellenzék terveit, ezért ingerültek rá, semmiben nem segítik, ezért is hagyják őt cserben a tanúi, ezzel állnak bosszút rajta.²⁹ Sőt, amikor Hrabovszky kifejezetten nyilatkozattételre szólította fel februárban a két tekintélyes magyart, mindketten kitérő választ adtak. Ráadásul Várady azt fejtegette, hogy a visszaélések oka magában a provizórium rendszerében van: az „egyrészt a bureaucraticus kormányzati formák részbeni mellőzésével az ellenőrködést megszüntette, másrészt az alkotmányszerű autonomicus kormányzás legfőbb és legbiztosabb ellenőré, a teljes nyilvánosságot nem csak egészen kizárta, de sőt a sértett felek és közügy védelméért fölszólalni kívánókat az 1861. évi november 5^{ki} nyílt parancs terrorismusa alá helyezte”.³⁰ Későbbi források is megerősítették, hogy a Hatfaludy és egykori hivatalnoktársai közötti viszony igencsak feszült volt: Hatfaludy „az egész volt alkotmányos tisztviselői

²⁹ Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 11., 13., 14. dátum nélkül, márc. 7. MNL OL D 191 44.III.1863. (Az utóbbi kivételével másolataikat lásd MNL OL D 185 1863:96.)

³⁰ Szaplanczay irata Hrabovszkyhoz. Máramarosveresmart (Tiszaveresmart), 1863. febr. 3. és Várady nyilatkozata ugyanahhoz. Máramarosziget, 1863. febr. 16. MNL OL D 191 44.III.1863.

karral nyílt ellenségeskedésben él, ki a maga epés és kihívó modorában azoknak politikai magok tartását a legkeresetlenebb szavakkal úton útfélen megrovni szokta”.³¹ Nem csoda tehát, ha nem siettek segítségére lenni.

Egyébként Dolinay személyétől függetlenül is igen lesújtó kép tárult Hrabovszky szeme elé a helyi igazgatás hivatalnokainak tisztakezűségéről: „a járási hivatalnokok hivatali eljárásaikat főleg jövedelemforrásul használják föl, s hogy nem ritkán mind a két felet megfuzettetik. Az én köröm ezen visszaélések vizsgálására nem terjedhet ki, s úgy hiszem, ez egy oly sártenger, melyet fölkeverni a magas kormánynak érdekében nem is lehet”. S láthatólag Pálffy is hozzájárult, hogy ezt a szálát elejtse.³²

Pálffy már január 20-án Hrabovszky jelentéseinek a kancellárhoz való továbbítása kapcsán úgy nyilatkozott, hogy Dolinay poszton való meghagyása kétséges, s mivel az időközben szintén gyanúval terhelt első alispánt nem lehet helyettesítéssel megbízni, a legjobb lenne azonnal új embert kinevezni a megye élére, vagy ehelyett átmenetileg Hrabovszkyt megbízni ezzel.³³ Pedig Pálffy még nem is ismerte a vizsgálat utolsó napjainak eredményeit, amikor, mint Hrabovszky írta, „igen szennyes tényekre” derült fény: Dolinay a szebb rabnőket „kéjeinek eszközeül” használta, a börtönőrökkel esténként a megye termébe kísértette őket. Az egyik őr felesége azonban féltékeny lett, s egyik este, amikor a férje egy rabnőt átvezetett, az udvaron megrohanta őket, amiből azután közbotrány kerekedett. (Dolinay nők iránti intenzív vonzalma egyébként széles körben ismert lehetett, az Ung megyében lakó magyarbarát érzelmű, de görög katolikus Mészáros Károly önéletrajzában Dolinayt egyszerűen „az ungi rusznyák Adonis”-ként aposztrofálja.) Továbbá Dolinay a raboknak vásárolt pokrócokból válogatta lovainak takaróit, a kocsiterítőit a rabnőkkel a rabok szalmazsákjaiból és lepedőiből varratta. Egy tolvajlásért elítélt rabnő részére a beteg rabok számára elkülönített szobát rendelte, amit a rabnő tizenhat éves „leánykája”, aki anyjához költözhetett az ispotályszobába, hálált meg neki több éji látogatással. (Hrabovszky végjelentésében a takarókat, pokrócokat érintő vádakát igazoltnak, a nőkre vonatkozókat nem bizonyíthatónak találta.) Nem csoda, ha erre Pálffy már január 24-én sürgette Forgáchtól Dolinay felmentését, s Hrabovszkyt táviratilag a megyében maradásra és az ügyek további vitelére utasította.³⁴ Pedig még nem is tudta, hogy

³¹ Szepessy királyi biztos jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. szept. 5. MNL OL D 191 4920. III.1864.

³² Hrabovszky jelentése Pálffyhoz, keltezés nélkül [Máramarosziget, 1863. jan.]. MNL OL D 191 44.III.1863. (Másolatát lásd MNL OL D 185 1863:96.)

³³ Pálffy jelentése Forgáchhoz. 1863. jan. 20. MNL OL D 185 1863:96.

³⁴ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 23. MNL OL D 191 44.III.1863.; Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. jan. 24. MNL OL D 185 1863:97. (Az előbbi jelentés

amint elterjedt a hír, hogy Hrabovszky távozik a megyéből, s visszaadja az ügyek vitelét Dolinaynak, míg a helytartótanács hivatalosan lezárja a vizsgálatot, megjelent Hrabovszkynál Girsik Adolf szigeti lakos azzal, hogy sógorának, Mark János rahói kincstári orvosnak a feleségét, „a ritka szépségű és kedvességű nőt” Dolinay egyik „bélyegzett kerítőnője” már régen kerülgette, s mivel az nem állt kötélnek, Hrabovszky megyébe érkezése előtt néhány nappal Dolinay felségsértés vádjával haditörvényszéki eljárást készült kezdeményezni a feleség ellen – vagy legalábbis azzal fenyegetőzött. (Az asszony nyugtalan volt, mivel „egy társaságban a Klapka-marschot énekelte”, ezért tartott tőle, hogy esetleg tényleg elmarasztalhatják.) Hrabovszky ígéretet tett ennek kivizsgálására is, de mivel nem kapta meg időben Pálffy január 23-i táviratát, közben átadta Dolinaynak az ügyek vitelét.³⁵

Hrabovszky véleménye az volt, hogy Dolinay viselete „szigorú eljárást érdemel”, de igyekezett tapintatosan eljárni, hogy ha Pálffy „netán [...] kíméletet s szigor helyett kegyelmet óhajtana gyakorolni”, erre „lehető szabad tért biztosítson”. Ezért a „kényesebb pontok”-at illetően a tanúkat saját szállására rendelte, vallomásaikat saját kezűleg jegyezte le, s intézkedett arról, hogy vallomásuk ne szivároгjon ki. Ugyanakkor leszögezte, hogy meggyőződése, hogy „Dolinaynak itt maradása az említettem magas érdekeknek jó szolgálatot nem tenne”.³⁶

Nem meglepő a zavaros viszonyok között, hogy az a lehetőség is felmerült, hogy a megye irányítását egyszerűen vegye vissza a főispán, Mán József.³⁷ Hrabovszky jelentései ugyanakkor azt sugallták, hogy ez nem nyugtatná meg a kedélyeket, mivel a rutén helyi elit épp Mánt sejtje a Dolinay eltávolítására irányuló akció mögött (Dolinay maga is őt jelölte meg Hatfaludy felbujtójaként), s a helyi magyar elit is fenntartásokkal kezeli a főispánt: „a hangulat itt rendkívül ingerült. Az orosz párt nagy része az egész földadást Mán titkos művének hiszi, mely nézetet én azonban nem osztok, nem azért, mintha azt hinném, hogy Mán Dolinay megbuktatását ne óhajtotta volna, de azt igenis hiszem, hogy ő a föllépést *most még* nem akarta, s valószínűleg azokkal szövetkezett, kik egy botránynak a most kezdődött év folyama alatti előidézésére működtek. Azonban a magyar pártnak egy része szinte [=szintén] fél Mántul, s azt hiszi, hogy ő igen oláh lévén a legújabb időkre, a béke és

másolatával együtt.); Mészáros Károly önéletrajza. Bev., s. a. r. Csorba Csaba. (Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 22.) Debrecen 1974. 73.

³⁵ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jan. 23. MNL OL D 191 44.III.1863. (Másolatát lásd MNL OL D 185 1863:106.)

³⁶ Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jan. 23., jan. 26. és Pálffy jelentésfoglalmazványa Forgáchhoz. Buda, 1863. jan. 30. MNL OL D 191 44.III.1863.

³⁷ Anderkó Péter, Máramaros vidéki vikárius egy Pálffyhoz intézett január végi beadványban szintén ezt javasolta, kijelentve, hogy a másodalispán szintén gyűlölt személy a megyében, ideiglenesen vezethetne Hatfaludy is, aki bár beteges, de igazságszerető és becsületes. Kijelentette, hogy nem azért ajánlja Mánt, mert ő is román nemzetiségű. Anderko Péter, Máramaros vidéki vikárius beadványa Forgáchhoz. Máramarossziget, 1863. jan. 22. MNL OL D 185 1863:105.

nyugalom helyreállítására nem bírna elég elfogulatlansággal, mely irányban a biztos kezességet csak a magyar főbb aristocratia egy igazságos tagjában vélik elérhetőnek. Több adatok említették előttem, s jegyeztettek föl általam, tanúságul annak, hogy Mán rövid kormányzása ideje alatt több határozatokat [!] vitt keresztül, melyek ha végrehajthatnának, a nemzetiségeket még ellenesebben állítnák egymással szembe, mint valaha álltak” – írta január 23-i jelentésében. [Kiemelések az eredetiben.] Hrabovszky szerint Mán „alig nyújtana a dynasticus érdekeknek elég biztosítékot”, nem is annyira saját személye, hanem amiatt, hogy felesége és Várady Gábor, „a két legelhatározottabb ellenzéki egyeniség” [!] nagy hatást gyakorol rá.³⁸

Közben tovább bonyolódtak az események: január 22-én – ahogy arra már utaltunk – Pálffy táviratának elkallódása miatt Dolinay kezébe visszakerült a megye irányítása, aki azonnal leváltotta a törvényszék éléről Hatfaludyt, mondván, a vizsgálat segített neki megismerni „barátit s ellenségeit”, s „ezen utóbbiak – idézte szavait Hrabovszky február 1-jei jelentésében – reszkessenek”. Hrabovszky már január 26-án arról tudósított, hogy távozásának híre „mindenkit rémüléssel töltött el, ki ezen vizsgálat alatt Dolinay irányában terhelőleg nyilatkozott. Az üldözéstől sokok [!] rettegnek” –, s mivel Pálffy újabb utasítása már egyébként is célba ért, elhalasztotta hazautazását. Hatfaludy természetesen Pálffy helytartóhoz fordult oltalomért. Dolinay közben azzal fenyegetőzött, hogy jó hírének védelmére kénytelen lesz újra vádat emelni Mark felesége ellen. Ráadásul újabb megvesztegetési ügyek jutottak Hrabovszky tudomására, s a főpénztárnokkal kapcsolatban is ekkor merült fel a gyanú, hogy az elszámolásokban – ahogy arról már szó esett – egy adatot utólag meghamisított. Pálffy utasította az újabb vádak kivizsgálására.³⁹

Rendőrségi csatornákon keresztül szintén elmarasztaló információk érkeztek Dolinayra nézve. A kassai rendőrigazgató megerősítette, hogy Dolinay rendszeresen beavatkozott a megyei törvényszék tevékenységébe, s elvárta, hogy önkényének engedelmesskedjenek. Egy törvényszéki ülnököt, a korábban császári segédszolgabíró Krutsay Ignácot kifejezetten üldözött, önkényesen hátrасorolta a hivatali rangsorban, illetve eltávolította a hivatalnoki karból lojális volta ellenére. A későbbi vizsgálat is igazolta: Dolinay két rokonát (a korábban köz- és váltóügyvéd Hrabár Manót, Dobržansky Adolf vejét és Popovics Jenőt, aki még nem szerepelt Dolinay 1861. december végi hivatalnoklistáján) is Krutsay elé sorolta a megyei ülnökök rangsorában, s rendre csak „legsértőbb kifejezésekkel” illette.

³⁸ Dolinay levele Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 4. MNL OL D 191 44.III.1863.; Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 23. MNL OL D 191 44.III.1863. (Másolatát lásd MNL OL D 185 1863:107.)

³⁹ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 26., febr. 1. MNL OL D 191 44.III.1863.; Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. jan. 30. MNL OL D 185 129/1863:129. (A jan. 26-i jelentés másolatával együtt.)

Állítólag azért haragudott rá, mert „botránys magaviseletét és hivatali visszaéléset oly helyett élesen megróvta, honnan Dolinaynak tudomására jött”.⁴⁰

Persze időközben Dolinay sem maradt tétlen, még január közepén emlékiratban foglalta össze saját álláspontját, ami Hrabovszky, majd Pálffy közvetítésén keresztül Forgách kancellárhoz jutott. Az egyszerű intrikának minősített feljelentést Hatfaludy és a „részes Fábián” ügyvéd machinációjának tulajdonította, ezzel szemben a maga érdemének azt, hogy „a magas kormánynak ezen erősen oppositionalis megyében csináltam pártot, s hogy valósággal van is pártja! Ezen eredményt szerénytelenség nélkül magam becsületes, igazságos, tapintatos és mérsékelt királyi biztosi működésemnek tulajdoníthatom”. Hivatkozott Pálffy körútján tett elégedett kijelentésére is. Magabiztos, panaszteljes hang ez, az önkritika leghalványabb jele nélkül, s miközben minden vádat tagadott, leginkább politikai érdemeire hivatkozott: „Hogy a kormánynak odaadással s meggyőződésből igyekeztem pártot szerezni tapintatos működésem által, erre büszke vagyok, s ha semmit egyebet nem tettem volna is a magas kormánynak, ez magában elegendő lett volna arra, hogy ily eljárás ellenem ne intéztessék!” Mindenekelőtt azt panasolta, hogy a vizsgálat megindítása elején nem szólították fel nyilatkozattételre, hanem azonnal a felfüggesztésével indult a vizsgálat, „mi hallatlan”. Közben maga is felfestette, hogy a korrupció lehetősége mennyire áthatotta az igazgatás mindennapjait – s persze az is jellemző, hogy ő is azonnal zsidókat gyanúsított erre való felbujtással. Azt állította ugyanis, hogy például az újoncozás alkalmával megkörnyékezték, hogy 4000 forintért cserébe a másodalispán helyett más hivatalnokra bízta ezt a feladatot, vagy több ezer forintot kaphatott volna, ha a marha hús árát egy év alatt háromszor emeli 1-2 forinttal, amiből a bérlők alkalmanként 4-5000 forint nyereséget húzhattak volna. De ő persze, állította, visszautasította az ajánlatokat.⁴¹

Közben Pálffy szorult helyzetében megtalálta a megoldást: január 27-én javasolta Dolinay azonnali felmentését, s a vizsgálat teljes lezárultáig Szepessy Mihály pénzügyminisztériumi osztálytanácsos, a máramarosi bánya-, erdő-, só- és jószágigazgatóság főnökének megbízását kérte királyi biztosi minőségben a megye vezetésére. Szepessy is rendelkezett politikai szépségfolttal, mivel 1849 júliusában mint bántársági bánya-főigazgatósági ülnököt a magyar pénzügyminisztérium tanácsosává nevezték ki. 1849 után a selmecbányai kincstári igazgatóság hivatalnok volt, 1859-ben került Máramarosszigetre. Láthatólag eredményes és elismert

⁴⁰ Karl Mecséry báró rendőrminiszter átírata Forgáchhoz. Bécs, 1863. febr. 28. MNL OL D 185 1863:294.; Szepessy Mihály királyi biztos jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. júl. 5. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁴¹ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. jan. 26. MNL OL D 185 1863:110.; Dolinay két irata Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jan. 17., jan. 22. MNL OL D 191 44.III.1863.

hivatalnok volt, egy 1865 őszen született beadványa szerint hivatali működése során huszónhét hivatali elismerésben volt része. Pálffy róla alkotott véleményét láthatólag nem befolyásolta, hogy 1862 tavaszán Galíciából olyan információk érkeztek, melyek Dolinay dicsérete mellett Szepessyt a máramarosi liberális ellenzék hívének mondta, például azt írva a rovására, hogy fiát a helyi református gimnáziumba küldte tanulni. A vádak alapját nyilvánvalóan az képezte, hogy Szepessy is részt vett 1860–1861-ben a megye alkotmányos életében, a főispáni beiktatásra Mánt invitáló megyei küldöttséget például ő vezette.⁴² Forgách kancellár február 4-én felmentette Dolinayt és kinevezte Szepessyt. Dolinay újra rendelkezési állományba került.⁴³

Szepessy azonban épp hivatalos körúton volt, majd Budára volt hivatalos Pálffy elé, azt követően pedig Bécsben kellett a kancellár előtt letennie a hivatali esküt, ezért visszatérésig Hrabovszky még a helyszínen maradt. Pálffy kifejezetten felhatalmazta, hogy tartsa szemmel a másodalispán által vezetett megyei adminisztrációt (meg persze a másodalispánt), mivel Hrabovszky azt észlelte, hogy Dobržansky a hivatalnoki karon belül, ahol Dolinay „számos rokoni s oly függelékeit találja, kiknek szerencsecsillaga csak Dolinay körében képzelhető”, izgat Dolinay visszahelyezése érdekében, hangoztatja, hogy a kormányzat méltánytalanul és igazságtalanul járt el. Mivel a másodalispán ismeri a hivatalnokok gyengéit, folytatta Hrabovszky, „határtalan uralmat” gyakorol felettük. „Panasz bármelyike ellen napfényt soha nem látott, s ezen elnézések a legbővebb gyümölcsöket teremvén a függést és ragaszkodást eránta naponként növelték.” Újra és újra felfeslett az igazgatás egészének lesújtó képe Hrabovszky előtt: „Itt a szerencsétlen földnépe értetlenségében szabad zsákmánynak tekintetett azok által, kiknek kötelessége lett volna fölöttök örködni, javukat, biztonságukat előmozdítani, s hogy ezen osztozók között a tisztviselők nem utolsó helyen állottak, kétségtelen. A visszaélések nagy mérvben folytak.” Szerinte a felderített esetek, például a középapsai regálék bérbeadása körüli anomáliák csak azért jutottak az országos hatóságok tudomására, mert „az osztalék nagyságát a két követelő párt egymásnak irigyelte”. Egyébként az ügyek nagy része észrevétlen marad, pedig „tán minden községben fordul elő”. S még a köztudomásra jutott ügyekben sem lehet eljárni: három tanú például bizonyította, hogy Leeb Káhán maga beszélt,

⁴² Szepessy folyamodványa az uralkodóhoz, keltezés nélkül. MNL OL D 185 1865:1451.; *F Kiss E.*: Az 1848-1849-es magyar minisztériumok i. m. 599.; Wenzel Martina lovag átirata Pálffyhoz. Czernowicz, 1862. máj. 8. (német) és Pálffy levélfogalmazványa Plenerhez. Buda, 1862. máj. 15. MNL OL D 191 9321.III.1862.; Megyei élet című rovat. Pesti Napló, 1860. december 21.

⁴³ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. jan. 27. MNL OL D 185 1863:106.; Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. febr. 4. és Pálffy átirata a kassai országos pénzügyigazgatóságra. Buda, 1863. márc. 6. MNL OL D 191 44.III.1863.

hogy 500 forintot adott Dolinaynak az apsai regálék haszonbérletéért, de a szembesítés alkalmával persze mindent tagadott, miközben a megyei tisztai kar túlnyomó többsége semmiben sem segítette a vizsgáló biztos tevékenységét. Közben Sándor Manó megyei csendbiztos (az alkotmányos tisztikarból lépett át, „román” vallású) ellen is súlyos vádak merültek fel: vádlottakat – hogy vallomásra bírjon – télen, a legnagyobb hidegben „mezítenül gombolyagba kötteté, s ily állapotban csűrében hosszabb ideig tartá, korbacsoltatá [!]”, másokat mezítláb járatott a havon, sőt egyet a csűrében felakasztatott testénél fogva korbacsoltatta. De ezen ügyek vizsgálatába Hrabovszky már nem avatkozott bele. Ugyanakkor határozottan indítványozta Dobržansky eltávolítását a megyéből (esetleg a rendőri igazgatásba való visszahelyezését, ahol korábban működött), azt egyenesen az új királyi biztos működése elengedhetetlen előfeltételének minősítve. Értesülése szerint maga Szepessy is ezt kérte Pálffytól.⁴⁴

Hrabovszky már alig várta szabadulása napját, de megpróbáltatásai még nem értek véget. Február közepén újabb hírral lepte meg a helytartót: már épp hazaindulóban volt, amikor Dolinay felkereste, s felszólította, hogy „azt, mit Excellentiád számára küldött, neki adnám át”, s erősítette, hogy Budáról bizalmas és megbízható értesülést kapott, miszerint Pálffy Hrabovszkynak átadott egy okmányt, hogy kézbesítse Dolinaynak, ami a becsületét tökéletesen helyreállíthatja. Hrabovszky tagadott, mivel a Pálffytól kapott „lepecsételt irat” kézbesítését Pálffy utasítása szerint mellőzendőnek vélte, s készült azt magával vinni vissza Budára. Két nap múlva közölte a történet folytatását: az irat létezéséről Máramarosban senkivel sem beszélt, azt elzárva tartotta, e célra egyenesen a megyeházból hozatott a szobájába egy jól zárható iratszekrényt, mégis néhány napja ellopták az iratot. Közben arra is rájött, hogy az ugyanoda zárt vizsgálati iratokból is eltűnt egy, pedig az előszobájában állandóan őrködő hajdúra ráparancsolt, hogy a szobába Hrabovszky távollétében senkit se eressen, és a szoba takarítása és szellőztetése alatt mindig köteles a szobában tartózkodni. Az iratok eltűnésében – nem tudjuk, joggal vagy alaptalanul – ismét csak Dobržansky kezét látta (nem kimondva, de azt feltételezte, hogy a helytartótanácsos testvér lehetett a kiszivárogtató), aki értesülése szerint azt a hírt terjesztette, hogy Szepessy kormányzata csak nagyon rövid ideig tart majd. Maga Dolinay sem szűnt meg kísérleteket tenni Hrabovszky befolyásolására, például olyan megjegyzéssel: a „kormány ne felejtse, miszerint Kossuthot egy kameralis ügyvédséggel kielégíthette volna, kár tehát nagy befolyású egyéneket az utolsó fokig keseríteni”.⁴⁵ Pálffy nyilatkozattételre szólította fel Dolinayt arról, ki értesítette őt Budáról a levél létezéséről,

⁴⁴ Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. febr. 14., márc. 7. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁴⁵ Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jan. 21., febr. 19. MNL OL D 191 44.III.1863. (Másolataikat lásd MNL OL D 185 1863: 107., 216.)

ezzel egyidejűleg Hrabovszkynak is a lelkére kötötte, hogy puhatolózzon ez ügyben a helyszínen, hátha egyszerűen csak a levél ellopásával lepleződött le annak létezése.⁴⁶ Nem tudjuk, sikerült-e bármit is erről később kideríteni.

S a kedélyek nem csitultak, Dolinay több fronton is újabb ellentámadásba lendült. Például az egyik vádpont, a borsai erdők haszonvételi jogának olcsón történt átjátszása kapcsán Pálffy helytartót is igyekezett belerángatni az ügybe. A fő vádpont itt is úgy szólt, hogy zsidó bérlők megvesztegették Dolinayt, hogy a vetélytárs ellenében, akit eredetileg a község kiválasztott, nekik ítélje a haszonvételi jogot, amit Dolinay, miután személyesen megjelent a közbirtokosok ülésén, hatalmi szóval el is ért. Amikor Hrabovszky négyszemközt feleletre vonta, hogy miért avatkozott be személyesen a község ügyeibe, azzal védekezett, hogy Pálffy a megyében tett körútja során megbízta, hogy számára vadászat végett Máramarosban erdőt szerezzen, ő pedig elmondta neki, hogy mivel a borsaiaknak nagy adótartozása van, erdejük licitálásra kerül, akkor majd ő gondoskodik arról, hogy olcsón megszerezhesse Pálffy. Ahogy jelentésében írta Hrabovszky, sokat küzdött magával, hogy egyáltalán megemlítse-e ezt a vádat Pálffy előtt, de miután Dolinay mások előtt is cinkossággal vádolta ilyenformán a helytartót, a jelentéstétel mellett döntött. Pálffy annyit elismert Forgáchnak írt levelében, hogy amikor ott járt, említette, hogy vásárolna valamit azon a vidéken, s erre Dolinay felvetette, hogy a megye Bukovina felőli szöglete igen jutányos feltételek alatt eladandó lesz. Erre Pálffy valóban felszólította, hogy majd értesítse, ha erre valóban sor kerül, „miként ha az israeliták vagy bárki az ottani szegény embereknél a vételárt lenyomni akarnák, ha más nem, én bizonyára a borsaiaknak kedvezőleg azoknál többet ígérek”. De – folytatta Pálffy – Dolinay nem szólt, ellenben informális és hivatalos jelentések is befutottak a helytartótanácsához arról, hogy abban az erdőben pusztítások történtek, s „zsidók fondorlatai” ellen is panasz érkezett. Ez – kommentálta Pálffy – „elvette minden úgy se igen szilárd lábon álló vételkedvet”. Forgách sietett megnyugtatni Pálffyt, hogy nem ad hitelt az inszinuációnak, s hogy ez az eset őt Dolinay „jellemtelensége iránt már ez előtt táplált meggyőződésében” mind inkább megerősíti.⁴⁷ Pálffy, ha már eddig is nem lett volna Dolinay ellenfele, ezután nyilvánvalóan még elszántabban folytatta a küzdelmet hivatalos elmarasztalása érdekében.

De más terepeken is folyt Dolinay ellenakciója. Február végén Sándor Lajos megyei főpénztárnok és Csics János főszolgabíró (korábban császári szolgabírói

⁴⁶ Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1863. febr. 25. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁴⁷ Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. febr. 1., Buda, 1863. márc. 20., illetve Hrabovszky összefoglaló jelentése a vizsgálatról. Máramarosziget, 1863. márc. 7. és Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. ápr. 12. MNL OL D 191 44.III.1863.; Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. márc. 28. MNL OL D 185 1863:343. (Az előbbi fogalmazványával együtt.)

tollnok, „román” vallású) nyújtott be Pálffyhoz panasziratot Hrabovszky „szenvédélyes és törvényellenes” eljárása ellen. Szerintük a helytartótanácsos igyekezett rávenni őket terhelő vallomásokra, majd szidalmazások közepette elzárással fenyegetőzött, sőt, „mire elborzad a kebel, 50 botütésekkel”. A „kormány tekintélyét” féltve Hrabovszky helyett új vizsgálóbiztos kinevezését kérték.⁴⁸

Február 28-án megérkezett végre Szepessy, átvette az ügyeket a másodalispántól. De Hrabovszky a megelőző napokban sem tétlenkedhetett. Mint írta Pálffynak, mielőtt elterjedt Szepessy kinevezésének híre, Dolinay és a megyei hivatalnokok elleni panaszokkal árasztották el a megyéből, azok kivizsgálását azonban Szepessy hatáskörébe tartozónak minősítette, s csak összegyűjtötte a beadványokat, az előírásellenesen beszedett díjakat visszafizettette a tisztviselőkkel, s Sándor csendbiztos ügyét (mint kiderült, még pénzt is kizsarolt áldozataitól) törvényszéki vizsgálatra előkészítette. S ezekre az utolsó napokra is jutott összetűzés: február 24-én Szigeten vásár volt nagy tömeggel, és a Kincstári Korona nevű vendéglőben egy román esperes poharat emelt az örömhírre, hogy „a megye a legnagyobb gonosztul megszabadult”, amit a jelenlevők állítólag „viharos kitörés”-sel fogadtak, egy másik román pap pedig rákontrázott: Isten áldása volt ez, de csak kívánságunk fele, arra is kérjük, hogy a „másik gonosztul is bennünket megszabadítson”. Erre azután a másodalispán (aki nyilvánvalóan a „másik gonosz”-ként joggal találva érezte magát) haditörvényszék elé kívánta állítani mindkettejüket. Szepessy megyébe érkezve azonban megoldotta a helyzetet. Közben viszont elterjedt a hír, hogy Dobržansky Adolfot a megyével határos egyik községben látták egy ismeretlennel, s valami „kormányellenes nyilatkozatra” aláírásokat gyűjtöttek. Bár Hrabovszky úgy nyilatkozott, nem tekinti ezt feltétlenül hiteles értesülésnek, de felhívta Pálffy figyelmét rá, „ha netán ő [Dobržansky] Budárul éppen távol volna”.⁴⁹

A megyei igazgatás újjászervezése

Szepessy március 1-jén ünnepélyes tiszti ülést hívott össze, üdvözlő beszédet tartott. Este fáklyás zenével tisztelték meg, „a városi polgárság tetemes részének” részvételével – ahogy az ilyen alkalmakkor szokásos volt. „Ezen egyéb viszonyok között minden érdem nélküli formaság – kommentálta az eseményt Hrabovszky – a mostani viszonyok között bizonyára nagyobb jelentőségű.”⁵⁰ Úgy tűnt, az új királyi biztos kedvező előjelek mellett kezdheti meg működését. Szepessy is magabiztosan jelentette március 4-én: „A birtokos osztálynak és értelmiségnek igen tekintélyes része előttem úgy nyilatkozott, hogy hivatalos működésében támogatni

⁴⁸ Sándor és Csics beadványa Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. febr. 26. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁴⁹ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. febr. 28. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁵⁰ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 3. MNL OL D 191 44.III.1863.

és – ha közvetlen működéseik szükségeltetnék – hivatalt is vállalni a Fejedelem és haza eránti polgári kötelességeknek tartandják. Az eddigi compact oppositio eszerént már meghasonlott, és úgy hiszem, hogy nemsokára csak néhány tagra olvadand le.”⁵¹ Szepessy egyéniségéről Hrabovszky még február közepén meleg szavakkal számolt be Pálffynak, s azt sem mulasztotta el jelenteni, hogy Várady Gábor állítólag bizalmas körben kijelentette: „ezen kinevezés partunkon [!] a legérzékenyebb csapást ejtette.” Majd március elején már úgy fogalmazott a helytartótanácsos, hogy Várady szerint is „pártjok a teljes felbomláshoz közeleg”.⁵²

Az optimizmusra persze nagy szüksége volt a történet minden résztvevőjének. Március 4-i jelentésében Szepessy a következő látetelet adta a hivatali ügyek állásáról: az elnöki iratok között 400 részben elintézetlen, részben teljesen hiányzó ügyiratot talált; a főpénztárban 1863-ra egyetlen krajcárt sem iktattak még, készpénz egyáltalán nem volt a pénztárban (az illetékes adóhivatalhoz fordult, hogy a hivatalnokok márciusi illetményének fedezetét sürgősen utalják); a letéteményi pénztár 64 000 forintos állományát körülbelül 500 hitelkihelyezési kötvényben őrizték. Megjegyezte, hogy a két pénztáros közül az egyik a főpénztárat, a másik a letéteményi pénztárat igazgatta, minden ellenőrzés nélkül – ami kifejezetten ellenkezett a helytartótanács 1862. novemberi ide vágó rendeletével.⁵³ Pontos hivatali hatásköri leírást készített, pontosan szabályozta az ügymenetet, a panaszok kivizsgálására pedig saját elnöklete alatt egy „disciplinaris bizottmányt” állított fel a két alispán és a főjegyző állandó, illetve egy-egy ügyész és főszolgabíró eseti részvételével.⁵⁴ Nem mulasztotta el, hogy Markné Girsik Mária „felett örködjön”, „nehogy rajta valami szégyen történjék”, bár – mint írta – azt sem tudta kideríteni, hogy végül megindították-e ellene a haditörvényszéki eljárást, mivel Dolinay ezt tagadta, Dobržansky viszont megerősítette, a hivatali iratokban pedig az egész ügynek semmi nyomát sem találta.⁵⁵

Pálffy Szepessy feladatává tette, hogy a főpénztárnok és a főszolgabíró Hrabovszky ellen benyújtott panaszát kivizsgálja, aki a beadványban foglaltakat tiszta rágalomnak minősítette, s mindkettejük leváltását elengedhetetlennek tartotta. (Pálffy majd csak júliusban hatalmazta fel Szepessyt Csics elmozdítására, a

⁵¹ Szepessy jelentése Forgáchhoz, Máramarosziget, 1863. márc. 4. MNL OL D 185 1863:236. és hasonló jelentése Pálffyhoz, ugyanazzal a dátummal MNL OL D 191 44.III.1863.; Szepessyt és „buzgó urhőgy neje”-t 1863 áprilisában az Idők Tanuja helyi levelezője is pozitív esetként hozta fel, mint akik példát mutatnak a buzgó vallásgyakorlatra. „Egy katolikus”: Máramaros-Sziget, ápril 3. Levelezések című rovat. Idők Tanuja, 1863. április 8.

⁵² Hrabovszky jelentései Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. febr. 14., márc. 3. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁵³ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 4. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁵⁴ A Szepessy által kidolgozott és a helytartótanács által jóváhagyott ügykezelési rendet ismerteti: „Máramarosziget”. Aláírás nélkül. Vidéki tudósítások című rovat. Független, 1863. május 13.

⁵⁵ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 14. MNL OL D 191 44.III.1863.

főpénztárnok sorsáról továbbiakat nem tudunk.)⁵⁶ De közben már folyt az újabb akció. Március elején Szepessy arról jelentett, hogy Seregélyi Sándor bocskói görög katolikus esperes, 1861. évi országgyűlési képviselő (a Dobržansky Adolfot védelmező, már említett irat első aláírója) az uralkodóhoz címzett petíciót fogalmazott meg, melyben az egész vizsgálatot a „rutén nemzetiség ellen irányzott bosszú szüleményének” minősítette, Dolinayt pedig „nemzetisége martírjának” [!], s kérte, hogy a kancellár és helytartó mellőzésével fogadja őket Anton Schmerling államminiszter, s az uralkodó nevezzen ki rutén főispánt a megye élére. Azt tervezték a szervezők, hogy megyei tisztviselők és rutén papok közreműködésével megyeszerete aláírásokat gyűjtenek. Szepessy, bár jogköre megengedte volna, nem érezte elég erősnek magát ahhoz, hogy önállóan fellépjen az akció ellen, mivel korábban – mint írta Pálffy – a másodalispán maga használta fel hivatalos utazásait efféle aláírásgyűjtésre, ezzel mintegy hivatalos megerősítést adva az efféle szervezkedésnek, így „ezen merénylet ezen megyében a bűnösségnek jellegét is elveszítette”. Inkább Forgáchot és Pálffyt kérte az aláírásgyűjtés betiltására, továbbá a hivatalnokok eltiltását „a nemzetiségek felizgatására szolgáló mindenféle vitatkozásoktól, szónoklatoktól és tényektől hivatalvesztés büntetése alatt”, valamint a Dolinay elleni vizsgálat mielőbbi lezárását és a volt királyi biztos eltávolítását a megyéből a másodalispánnal együtt. Indítványozta, hogy az utóbbit minél előbb máshol kell hivatalhoz juttatni, „hol vérében fekvő fondorkodásainak semmi tér nem nyílik, [...] mert addig Marmarosban [!] béke s nyugalom nincs, még ezen gonosz szellem itt tartózkodik”. Forgách Pálffyra bízta az intézkedést, aki betiltotta az aláírásgyűjtést – mint látni fogjuk, már későn –, s felhatalmazta Szepessyt, hogy az efféle résztvevő hivatalnokokat felfüggeszthesse, egyúttal Dobržansky Kornélt mint volt cs. kir. szolgabíróként rendelkezési állományba visszahelyezte, s szolgálattételre Budára rendelte a helytartótanácsához. Dolinay eltávolításához viszont Forgách segítségét kérte, aki azonban kijelentette, Dolinay egykori ülnöki helyét az eperjesi kerületi táblán már betöltötték, másrészt a vizsgálat lezárásáig amúgy sem működhetne hivatalnokként, így Pálffy „bölcshelátására” bízta, mit csinál vele.⁵⁷

Mindeközben Máramarosban megindult az agitáció Szepessy ellen is. Forgáchhoz olyan értesülés futott be, hogy a megyében a román és rutén falusi lakosságot azzal riogatják, hogy Szepessy kinevezésének célja az volt, hogy a megyében, ahol a földterület nagyobb része a kincstár tulajdona volt, a folyamatban levő

⁵⁶ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 16. és Pálffy levélfogalmazványa Szepessyhez. Buda, 1863. júl. 27. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁵⁷ Szepessy jelentése Forgáchhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 6. MNL OL D 185 1863:250.; Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. márc. 10. MNL OL D 185 1863:266.; Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. márc. 30., illetve Pálffy levélfogalmazványai Szepessyhez, valamint Dobržansky Kornélhoz. Buda, 1863. márc. 10. és Forgách levele Pálffyhoz. Bécs, 1863. márc. 10. MNL OL D 191 44.III.1863.

birtokrendezési perek (mivel megyekormányzóként ő felügyeli a megyei törvényszék működését is) majd rendre a kincstár javára dőljenek el. A kancellár Pálffy az információ ellenőrzésére és kellő tapintattal történő intézkedésre szólította fel március közepén.⁵⁸ Ezalatt a helytartótanácsához befutott Anderkó Péter Mármaros vidéki vikárius (1861-ben Szaplóczay József országgyűlési követjelölt egyik ajánlója Hatfaludy Sándor társaságában) panasza, miszerint Dolinay egy levelet mutogat nyilvánosan, mely állítólag tőle származik, s Szepessy ellen szólna azzal, hogy a megyében a vezető pozíció a románokat illetné. Ő azonban kinyilvánítja, hogy az a levél „hamis koholmány”. Szepessy egyik jelentéséből tudjuk, hogy a levél azt is tartalmazta, hogy Szepessy mellőzésével a megye vezérletét Mán főispánra ruházzák – láttuk, január végén Anderkó ezt javasolta Pálffy helytartónak is –, ami Dolinaynak arra adott alkalmat, hogy hirdesse, ő „az oláhok és kalvinisták” cselszövényeinek áldozata. (Szepessy egy későbbi jelentése bizonyítottként kezelte, hogy Anderkó iratát rutén inasa lopta el íróasztaláról Dolinay megbízásából. Az is elképzelhető, hogy a vikárius Pálffyhoz intézett iratának fogalmazványáról volt szó.)⁵⁹

Márciusban végre Budára visszatérve Hrabovszky benyújtotta végjelentését Pálffyhoz, amelyben megerősítette a „hivatalos hatalommal visszaélés” vádját, részletesen összefoglalta a vádpontokat, a kevés felmentéssel végződőket éppúgy, mint a terhelőket, s részletesen ismertette a bizonyítási eljárást. Újra leszögezte, hogy a megyei hivatalnoki kar tagjai – ahogy a községi vezetők – sem segítették őt, legfeljebb négy szemközt voltak hajlandók terhelő információkat közölni Dolinayról vagy valamelyik bizalmasáról. Igen tanulságos, ahogy leírja a felsővisói bíróval négy szemközt folytatott beszélgetését, aki hamis adatokat közölve igyekezett falazni Csics János főszolgabírónak: „Ezen négy szem között történt értekezés alkalmával erősebben a lelkére beszélvén, 30 éves kamarai szolgálatára, előre haladott korára, a vallás szentségére, a hamis eskü következményeire emlékeztetve intettem őt, hogy mondja meg az igazságot, mert állítása valótlan. Szavaim fogékony érzetre találtak nála, s könnyező szemekkel, reszketve egész testében, és ígérve, hogy ő hamis esküt tenni nem fog”. De azután egy kis időt kért, hogy „gondolatait rendezhesse”, s a jegyzőkönyvbe már ismét egy új, de alapvetően a szolgabíró verzióját erősítő vallomást tett (a községi jegyző pedig amúgy is Csics sógora volt, ezért az ő vallomásával nem is számolt Hrabovszky). De a főpénztárnokot is csak azután tudta egyértelműen leleplezni, hogy amikor az azt állította, hogy a hivatalnoki kifizetésekről nem készített téte lenkénti feljegyzést, figyelmeztette, hogy ez a helytartótanács rendelete értelmében hivatalvesztéssel járó hivatali hanyagság lenne, erre állt elő a főpénztárnok a félóra

⁵⁸ Forgách levélfogalmazványa Pálffyhoz. Bécs, 1863. márc. 17. MNL OL D 185 1863:289.

⁵⁹ Anderkó Péter beadványa Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 14. és Szepessy jelentései Pálffyhoz. 1863. ápr. 9., jún. 28. MNL OL D 191 44.III.1863. Vö. *Ruszoly József: Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon 1861–1868.* Bp. 1999. 349.

alatt meghamisított feljegyzéssel. A végjelentés tárgyalta a kisebb súlyú vádpontokat is, amelyekre mi nem térünk ki. Hrabovszky őszintén szolt a jelentésében a rá nézve „érzékenyebb föladat” személyes vonatkozásairól. Megvallotta, hogy az első napokban Hatfaludy ügyetlenségeit látva, „bizonyos részvét támadott” benne Dolinay iránt, mely „a hibák és gyengébbeknek látszó tévedések iránt szelídebb eljárásra ösztönzött”. De a szeme elé tárultak nyomán „kihalt részvétem utolsó árnyéka, s ennek helyét minden tettemben kérlelhetlen szigor foglalá el”.⁶⁰

Hrabovszky külön jelentést készített Dolinaynak Hatfaludy ellen benyújtott panaszáról, mely szintén hivatali visszaéléssel vádolta az első alispánt: egy alkalommal egy, a megyei törvényszék által már felmentett, Hatfaludy sógorának ökrei ellopásával gyanúsított személyt kihallgatásra saját lakására rendelt, s „nádpálcával saját kezeivel addig verte, míg az összecsúnyította magát” (Hrabovszky megfogalmazásában: „egy kissé szigorún bánt” vele!), olyan ügyekben is elnökösködött a törvényszéken, amikor a panaszossal sógori viszonyban volt, magának a szavazatok összeszámlálásánál mint elnöknek két szavazatot igényelt, s több rabot a büntetés teljes kitöltése előtt szabadon bocsátott. Állítólag kijelentette, hogy „bolondok voltak a többi autonom tisztviselők, hogy hivatalt nem vállaltak, mert ő is csak financiáját hozza rendbe, ördög vigye az alispánságot”. Ez utóbbi vádpontot eleve nem tartotta vizsgálatára körébe tartozónak Hrabovszky, a többről pedig megállapította, hogy valóban helytelen eljárás, de a megyében divatozó általános jelenség, s a megyei törvényszék többi tagját is hasonlók terhelték. Szepessy is úgy nyilatkozott, hogy kéri a Hatfaludy ellen folyó vizsgálat megszüntetését, amihez Pálffy, majd Forgách is beleegyezését adta.⁶¹

Dolinay viszont Hrabovszky eljárása ellen panaszt nyújtott be a kancelláriára és az uralkodóhoz, aminek nyomán Forgách igazoló irat benyújtására kötelezte Hrabovszkyt március végén.⁶² Anderkó vikárius panaszra újra felvetette, hogy Dobržansky után a megyebeli tartózkodása idején még mindig a megyeházban lakó Dolinayt is célszerű lenne eltávolítani a megyéből, bár Pálffy értesülései szerint tulajdonképpen már áttette Pestre székhelyét. Pálffy bizalmas utasításban Szepessytől kért véleményt, de felhatalmazta, hogy közölje Dolinayval Pálffy nevében, hogy a helytartó elvárja, hogy a megyétől távol tartsa magát, s ha izgatna, szigorú rendszabályokkal kell számolnia.⁶³

⁶⁰ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. márc. 16. MNL OL D 185 1863:303.; Hrabovszky végjelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. márc. 7. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶¹ Hrabovszky jelentése Pálffyhoz, dátum nélkül [érk. 1863. márc. 26.]; illetve Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. máj. 25. és Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. jún. 25. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶² Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. márc. 30. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶³ Pálffy levélfogalmazványa Szepessyhez. Buda, 1863. ápr. 2. („s. k.” jelöléssel) MNL OL D 191 44.III.1863.

Hrabovszky igazoló iratát a vádak ellenében Pálffy és Forgách is teljesen meggyőzőnek találta, a helytartótanácsos iratában azt kérte, hogy eljárásának helyességét maga az uralkodó erősítse meg, amit Pálffy akceptálható kérésnek minősített.⁶⁴

Szepessy folytatta a neki átadott ügyekben a Hrabovszky által megkezdett vizsgálatokat. Április 9-én jelentette, hogy mindenképpen szükséges Sándor főpénztárnok leváltása már az ellene folyó büntetőjogi per lezárulva előtt, mivel kiderült, hogy „a pénztár kezeléséről még csak fogalma sincs”. S bár megkísérelt valakit a földbirtokosok közül megnyerni e posztra, nem sikerült (láthatólag mégsem volt oly nagy a hivatalvállalási kedv), így a rahói szolgabíróat kívánja megbízni, amihez Pálffy jóváhagyását kérte.⁶⁵

Dolinay viszont még április elején is a megyében tartózkodott, sőt kijelentette, hogy marad is, míg le nem zárul a főpénztárnok és a többi hivatalnok elleni eljárás. Szepessy szóban, majd írásban felszólította a megyeházi hivatalos szállás, illetve a rendelkezésére kirendelt két hajdú visszaadására. De tíz nappal később is csak a helyzet változatlanosságát jelenthette: „Botrányt tenni nem akarok, de ezen a hivatali szobákban hivatali órákon kívüli járás-kelés, a hivatalos munkák kutatása, a hivatali egyénekkel, kiknek majdnem mindnyájan kineveztetésöknél és sok más érdekeknél fogva az ő creaturai [!], éjszakai gyülekezetek s vele való örökös sűgás-bűgás és végtére azon szemtelen hazugságok, melyekkel creaturáit azzal ámítgatja, elleneit pedig, nehogy ellene valamit valljanak, azzal terrorizálja, hogy Hrabovszky vizsgálata megbukott, Főméltóságodnak vele való méltánytalan bánása Őfelsége által rosszaltatott, és ő mint administrator visszahelyeztetni fog”. Egyenesen lemondással fenyegetőzött Szepessy. Pálffy erre felhatalmazta, hogy nevében azonnali kiköltözésre szólítsa fel Dolinayt egypár türelmi nap engedélyezésével, s szükség esetén azt „erőhatalommal” is érvényesítse. Időközben azonban Dolinay végre kiköltözött, s Ungvárra távozott.⁶⁶

Pálffy az összes vizsgálati iratot benyújtotta a kancelláriához április 11-én, annak alapján – Pálffy többszöri sürgetésére – Forgách kancellár május 19-én döntött büntetőbírósi eljárás indításáról hivatali visszaélés és csalás vádjával, s ezzel Dolinay eddig rendelkezési állományú hivatalnokként háborítatlanul élvezett korábbi kerületi törvényszéki ülnöki fizetésének a felfüggesztéséről. Ezután Dolinayt az eljárás lezárultáig szolgálati idejének hossza alapján egyharmad fizetésnyi „élelmezési díj” illette csak meg. A kancellár Szatmár megye bíróságát jelölte ki az eljárás lefolytatására.⁶⁷

⁶⁴ Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. ápr. 11. MNL OL D 185 1863:407.

⁶⁵ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. ápr. 9. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶⁶ Szepessy jelentései Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. ápr. 9., 19., 24. és Pálffy levélfogalmazványa Szepessyhez. Buda, 1863. ápr. 27. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶⁷ Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. máj. 19. és Pálffy levélfogalmazványa a kassai országos pénzügyigazgatósági osztályhoz. Buda, 1863. jún. 18. MNL OL D 191 44.III.1863. (Az előbbi

A helyi elitek küzdelmének új szakasza

A Szepessy elleni intrika természetesen tovább folyt, névtelen feljelentés érkezett a helytartótanácsához, melyben Szepessyt és az eredetileg szintén Máramaros megyéből elszármazott, Mánnal sógorságban álló Mihály Gábor helytartótanácsost, a megye 1848-as egykori főispánját, valamint Abonyi István helytartótanácsost a visói fűrészmalom engedélyeztetése körüli érdekeltséggel, megvesztegethetőséggel vádolta. (A helyi közvélemény állítólag tudni vélte, hogy egy volt megyei írnok, Dolinay rokona volt a levél szerzője, nem tudjuk, megalapozottan-e.)⁶⁸ Az országos hatóságok vezetői rendíthetetlennek bizonyultak Szepessy támogatásában.

Az új megyei királyi biztos ellen azonban a helytartó és a kancellár megkerülésével Bécsben is folyt intrika. Ignaz Plener pénzügyminiszter 1863. június közepén közölte Forgáchcsal, hogy Szepessyről korábban már érkeztek olyan, utóbb alaptalannak bizonyult feljelentések, melyek politikai magatartását megbízhatatlannak festették, most azonban megbízható forrásból jutott terhelő információk birtokába. Mellékelte is a német nyelvű feljelentő levél kivonatát, mely arra hívja fel a figyelmet, hogy Szepessy, aki 1848-ban politikailag kompromittálódott, most felvette a kapcsolatot a megyében folyó politikai agitáció három vezetőjével: Várady Gáborral, Szaplanczay Józseffel és Sztojka Gyulával. Kinevezése óta a rutének nagyon leverték, a magyarok ellenben „felemelt fővel” járnak, s a románok is velük szimpatizálnak. Szepessy a kormányzatra nézve veszélyes Grossschmidt Imrét alkalmazta titkárként, s más veszedelmes elemeket is felvett megyei posztokra.⁶⁹ Forgách a helytartóhoz továbbította a vádakát, aki a területileg illetékes kassai rendőrigazgatótól kért jelentést, s ő alaptalannak minősítette azokat, összességében kedvező véleményt adott Szepessy addigi működéséről. Megerősítette, hogy a rutének „csakugyan levertséget” mutatnak, s hogy Várady Gábor és Szaplanczay valóban felkeresték egy alkalommal az új királyi biztost, de úgy látta, a „magyar párt”, azaz a magyar ellenzék inkább kezdi reményét veszteni, mivel látják, hogy Szepessy kibékítő szellemű tevékenysége közkedvelt. Úgy ítélte meg, a románok magatartása nem egyértelmű.⁷⁰ Feltehetőleg jól látta a rendőrigazgató a helyzetet, Várady Gábor

fogalmazványát lásd MNL OL D 185 1863:407.); Pálffy nevében (Privitzer István aláírásával) jelentés Forgáchhoz. Buda, 1863. ápr. 27. MNL OL D 185 1863:481. Vö. még MNL OL D 185 1863:307.

⁶⁸ Feljelentő levél „Számos visói és kincstári érdekeltek” aláírással Pálffyhoz. Felsővisó, 1863. márc. 26. és Szepessy jelentései Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. ápr. 19., ápr. 24., máj. 6. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁶⁹ Plener átírata Forgáchhoz. Bécs, 1863. jún. 19. MNL OL D 185 1863:726.; Forgách leirata Privitzerhez. Bécs, 1863. jún. 26. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁷⁰ Wilhelm Marx rendőrigazgató jelentése Pálffyhoz. Kassa, 1863. szept. 2. MNL OL D 191 44.III.1863.; Pálffy jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. szept. 17. MNL OL D 185 1863:1149. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 191 44.III.1863.)

például igen meleg hangon írt Szepessyről visszaemlékezéseiben: „magyar hazafias érzelmű, eszes, okos, szabadelvű, a megyei viszonyokat és embereket teljesen ismerő”, állítólag a Jámbor Endre-féle szervezkedésbe (1863 nyarán) belekeveredett egyik helybeli ifjú apját figyelmeztette, hogy küldje el innen a fiát!⁷¹ Június végén mindenesetre megbízta Pálffy a kassai rendőrigazgatót, hogy jelentsen neki minden említésre méltó máramarosi eseményt.⁷²

A megye rutén lakossága, illetve papsága nevében nyár elején beadták a folyamodványt az uralkodóhoz, melyben – ahogy arra már utaltunk – kérték, hogy Dolinay ügyében a végleges döntést ne a magyar országos hatóságok, hanem a Schmerling irányítása alatt álló bécsi államminisztériumban hozzák, s helyezték vissza állásába. Beadvány érkezett nevükben a helytartótanácsához is, melyben persze csak ez utóbbi kérésüknek adtak hangot. Forgách kancellár a beadvány születésének körülményeiről részletes jelentést kért, a helytartótanács pedig sürgette Szatmár megye törvényszékét, hogy a vizsgálatot minél előbb zárják le. A kedélyeket felzaklatta az *Idők Tanuja* című konzervatív lapban megjelent helyi tudósítás, mely Dolinayt magasztalta, működését tapintatosnak és sikeresnek minősítette, s azt hangsúlyozta, hogy leváltása mögött nem feltétlenül visszaélések, egyszerűen csak a megyekormányzó és a magas kormány közötti kölcsönös bizodalom megingása áll. Szepessy úgy tudta, a levelet valójában maga Dolinay, illetve hivatalnok rokonai: Ekkel György huszti főszolgabíró (volt császári szolgabírói tollnok, katolikus vallású), Varga János verhovinai főszolgabíró (volt császári segédszolgabíró, „rutén” vallású), valamint a már említett Popovics Jenő és Hrabár Manó törvényszéki ülnök szerkesztette, majd a tiszaujlaki görög katolikus lelkész és sógora, Sihulsky neve alatt küldték be a laphoz. Ehhez hozzátette, hogy a Tiszaujlakon (Ugocsa megye) lakó, de Máramarosban „ide s tova” járó Dolinay továbbra is terjeszti, hogy hamarosan visszakerül a megyekormányzói székbe.⁷³

Mégsem írhatjuk a memorandumot kizárólag Dolinay machinációinak számlájára, a helyi rutén elit feltehetőleg őszintén hitte, hogy ügyében nemzetiségi szempontok játszották a fő szerepet. Mutatja ezt például az, hogy a már említett Krutsay Ignác sem igényelte – Szepessy szerint –, hogy sérelmének jogorvoslatként egyszerűen előre sorolják az ülnökök rangsorában, mivel azzal „az egész orosz párt felzúditva” megharagudna rá. Szepessy inkább szimbolikus gesztust javasolt: sorolják Krutsayt Hrabár Manó elé, de maradjon Popovics után, ez ugyan nem jár számára fizetésemeléssel, de nem is foszt meg senkit a jelenben

⁷¹ Várady G.: Hulló levelek i. m. 231., 235.

⁷² Marx jelentése Pálffyhoz. Kassa, 1863. aug. 23. (német) MNL OL D 191 4920.III.1864.

⁷³ Forgách leirata Privitzer Istvánhoz (Pálffy távollétében). Bécs, 1863. jún. 14. és Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jún. 17. MNL OL D 191 44.III.1863.; Privitzer jelentése Forgáchhoz. Buda, 1863. júl. 4. MNL OL D 185 1863:802.; „Az igazság érdekében”. Aláírás nélkül. *Idők Tanuja*, 1863. június 12.

élvezett magasabb fizetéstől. Nyilvánvalóan Pálffy is osztotta az aggodalmaskodó véleményt, mert jóváhagyta Szepessy javaslatát.⁷⁴

A memorandum születéséről Szepessy június végén küldte el összegző jelentését. Eszerint valójában a petíció két okmányból állt: egyrészt a rutén papság által aláírt, Seregélyi által szerkesztett iratból, illetve egy másik, tulajdonképpen névtelen „denunciatio”-ból a rutén lakosság nevében Szepessy ellen intézve. Az elsőre az aláírásokat papok és megyei tisztviselők között gyűjtötték, amiben Dolinay ismert hivatalnok rokonai, valamint a volt másodalispán játszott lényeges szerepet. Az iratot összefűző fonál – állította Szepessy – Dolinay nevének gyűrűjével pecsételtetett le. Ráadásul az aláírást eredetileg megtagadó Illyasevics György técsői lelkészt és alesperest Dolinay két levélben is megfenyegette, majd Dobržansky Adolffal együtt személyesen kereste fel, s csikarta ki az aláírását azaz, hogy különben okvetlenül megfosztatja majd öt parókiájától. Egyébként a papok egy része – húsz-harminc fő –, mihelyt Dolinay elhagyta a megyét, maguk jöttek Szepessyhez tisztelegni, s ők hozták szóba, hogy „veszélyteljes pressio” vette rá őket korábban az aláírásra, nem kivéve magát a petíció fogalmazóját, Seregélyest sem. A másik iratról viszont nem nagyon tudott senki, azt Szepessy értesülése szerint Dolinay Géza (Dolinay unokaöccse) írta, ezt az írásvizsgálat megállapította, s az összefűző fonál itt is Dolinay neje gyűrűjével került lepecsételésre. A vidék rutén lakossága – állította – egyáltalán nem foglalkozott Dolinay visszahelyezésének ügyével: „A ruthen, valamint minden nép csak azt kívánja, hogy a közigazgatás és igazság kiszolgáltatás legyen olcsó, gyors és lelkiismeretes; ki ezt nekie megadja, ez az ő embere anélkül, hogy keresné, ruthen-e vagy mi.”⁷⁵

Hatfaludy a *Független* című lapban jelentetett meg hosszú cikket, amelyben cáfolta az *Idők Tanujában* megjelent tudósítást, nehogy „D. P. és D. C. a dynasticus érzelem, és az orosz nemzet martyrjai legyenek”. Ebben pontszerűen beszámolt a vizsgálat során előkerült s elő nem került minden visszaélésről.⁷⁶

Szepessy közben megkezdte a tisztikar átalakítását, de igyekezett óvatosan eljárni, június végi jelentése szerint csak Sándor csendbiztost (akire szerinte rábizonyosodott három gyilkosság, valamint „baromi vérengzései”), három esküdtet bocsátott el részben tudatlanságért és hanyagságért (köztük az említett Ekkel Jánost), részben „javíthatlan botrányos iszákosságáért”, egy aljegyző maga

⁷⁴ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. júl. 5. és Pálffy levélfogalmazványa Szepessyhez. Buda, 1863. júl. 30. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁷⁵ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jún. 28. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁷⁶ *Hatfaludy Sándor*: Máramaros-Sziget, jun. 26. Vidéki tudósítások című rovat. *Független*, 1863. július 7. Pálffy július 15-én bizalmasan felhívta a Szatmár megyei főispáni helytartó figyelmét is a cikkre, amivel – az előírásokkal nem éppen egyező módon – persze befolyásolni kívánta a törvényszéki eljárást. MNL OL D 191 44.III.1863.

lemondott. Egyébként inkább áthelyezéssel igyekezett a hivatal érdekeit érvényesíteni, s a hét új kinevezett hivatalnok közül négy rutén volt.⁷⁷

Augusztus végén a kassai rendőrigazgató jelezte, hogy feljelentés érkezett hozzá, mely szerint Hatfaludy az uralkodó születésnapja alkalmával nála rendezett ünnepségre honvédeket is meghívott, s a szellem nem volt megfelelő. Kiderült, hogy Szepessy az ország alföldi vidékeit sújtó ínségre tekintettel elrendelte az ünnepi istentisztelet utáni szokásos hivatalos ebédre szánt összeg, 300 forint jótékony célra adományozását, de mivel az ebédre Hatfaludy már kiküldte a meghívókat, arra saját költségén nála került sor. A meghívottak között valóban szerepelt néhány volt honvéd, de valamennyien állami vagy kincstári szolgálatban álló hivatalnokok, s az elhangzott beszédek, tósztok szelleme teljesen lojális volt.⁷⁸ Szepessy, Hatfaludy „epés s kihívó természetét” ismerve, úgy látta, az első alispán valójában a helyi ellenzék egyik vezéralakjával, a volt alkotmányos első alispánnal, Szaplanczay Józseffel akart rivalizálni, aki viszont augusztus 20-án tiszteletére rendezett házában ugyanarra a napra összejövetelt, s Hatfaludy igyekezett elszípkázni a Szaplanczay által már meghívott vendégek egy részét. Máskülönben is jelentéstételre szólították fel Szepessyt, mivel arról érkeztek panaszok, hogy nem volt megfelelően díszes az uralkodói születésnap hivatalos ünneplése (végül az istentisztelet után a helyi katonai helyőrség kezdeményezésére saját költségükre rendeztek lakomát a megyeszékhelyen jelenlevő hivatalnokok), miközben augusztus 20-án ünnepi körmenet zajlott ellenzéki demonstrációként, ahol a helyi ellenzék prominensei öt zászlóval vonultak fel, a zászlók mögött közvetlenül Szaplanczay feszített. Szepessy azután megvilágította ez utóbbi esemény hátterét: régi szokás szerint került sor a menetbe a céhek zászlóival, de Dolinay korábban megtiltotta a hivatalnokoknak a részvételt, így kerültek tekintélyes földbirtokosként a menet elejére az ellenzék vezéralakjai.⁷⁹

Szepessy jelentéseiből tudjuk, hogy még azon hamis hír is eljutott a felsőbb-ség fülébe, nem tudjuk, milyen csatornán keresztül, hogy Máramarosból egy ellenzéki követség készülne Erdélybe menni, hogy az erdélyi országgyűlésre Nagyszebenben összeseregülő román képviselőket lebeszéljék arról, hogy követeket válasszanak a bécsi birodalmi tanácsba.⁸⁰

Szeptemberi jelentéseiben Szepessy kiállt titkára, Grosschmidt Imre mellett is, mondván, 1848-ban sem tett mást, mint teljesítette Mihályi Gábor akkori kormánybiztos – a jelentés születése időpontjában éppen helytartótanácsos – paran-

⁷⁷ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. jún. 28. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁷⁸ Marx jelentése Pálffyhoz. Kassa, 1863. aug. 23. és Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. aug. 27. MNL OL D 191 44.III.1863.

⁷⁹ Marx rendőrigazgató jelentése Pálffyhoz. Kassa, 1863. aug. 23. és Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. szept. 5. MNL OL D 191 4920.III.1864.

⁸⁰ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1863. szept. 24. MNL OL D 191 4920.III.1864.

csait, valóban kompromittáltak számított, de 1859-ben visszahelyezték állami szolgálatba, mindenféle kapcsolatot megszakított a politikai ellenzékkel, jelenleg „a minden ároni kibékülésnek egyik legbuzgóbb apostola”.⁸¹

Szepessy jelentéseiben továbbra is magabiztosan nyilatkozott: „Marmarosban [!] a politikai és nemzetiségi izgatottságnak és pártoskodásnak még csak nyoma sincs; a kiábrándulás processusa minden hírlapi lárma és öntömjénezés nélkül lassan, de annál biztosabban halad; az 5-6 egyénre redukált ellenzék hallgat; és végtére a népnek a megyei tisztviselők erányábani bizalma annál nagyobb mérvben erősödik, amely mér[v]ben a közigazgatás és igazságkiszolgáltatás gyors, lélekisméretes és zsarolásoktól ment lett.” Az ellenzék tagjait újra és újra magukat „politikailag túlélt”-nek minősítette, egyedül a főispánt, Mán Józsefet tartotta helyi hatalmi tényezőnek, de helyesen mérte fel, hogy az nem idegenkedik a provizórium kormányzatával való kiegyezéstől, „bekanyarodni kész”, ahogy fogalmazott. S jelentése azt is megvilágította, hogyan került be a megye közéletében 1860–1861-ben is igen aktív, ott országgyűlési képviselőnek választott, szintén román Mihályi Gábor helytartótanácsos, Mán József sógora az alaptalannak minősült, már említett feljelentésbe: elterjedt ugyanis a szóbeszéd általa a helyi ellenzék néhány tagjához intézett pár levél apropóján, hogy ő aspirál a megye főispáni székére.⁸² (Későbbi iratokból kiderül, hogy Mihályi igen aktívan igyekezett Mán oldalán beavatkozni a megyebeli román párt támogatójaként a konfliktusok rendezésébe.)

A törvényszéki vizsgálat mindeközben egyáltalán nem a helytartó és kancellár szája íze szerint végződött, ugyanis a Szatmár megyei törvényszék augusztus 19-én felmentette Dolinayt. A sok vádpontból eleve csak ötöt találtak alkalmasnak eljárás indítására, de azokban is véletlenek, legfeljebb hanyagnak találták: nem látták bizonyítottnak, hogy a borsai erdők haszonbérletbe adási ügyében hagyta volna magát megvesztegetni, egyetlen személy javára avatkozott be bizonyítottan, de arra felmutatott egy felhatalmazó levelet Pálffytól. Hamisnak bizonyult az a vád, hogy testvérét színelő alkalmazta, s öt hónapig jogosulatlanul vette fel helyette a főszolgabírói fizetést. Azt sem látták bizonyítottnak, hogy annak érdekében, hogy egy esküdtnak szolgabírói helyet csináljon, az egyik szolgabírót törvényszéki ülnöknek nevezte ki, s mindkettőnek magasabb fizetését már olyan hónapra is utalta, amikor még nem szolgáltak. Ez utóbbi ugyan bebizonyosodott, de a bíróság megítélése szerint az csak rendetlenségből történt, nem szándékos csalásként. S ugyan az sem volt légből kapott, hogy Dolinay lovaira a rabok pokrócait használták fel, kocsijának takarójául pedig a rabok szalmazsákjai és lepedői, de a bíróság bizonyítottan látta, hogy ez Dolinay tudtán kívül történt, s azért a várnagy volt

⁸¹ Szepessy jelentése Pálffyhoz, Máramarossziget, 1863. szept. 24. MNL OL D 191 4920.III.1864.

⁸² Szepessy jelentése Pálffyhoz, Sziget, 1863. szept. 24. MNL OL D 191 4920.III.1864.

az egyedüli felelős. A legfurcsább állásfoglalással mégis azt a vádat cáfolta a bíróság ítélete, miszerint Anderkó Elek borsai lelkésztől Dolinay 198 forintot vett fel azért, hogy a lelkész ellen koholt felségsértési vád alól őt felmentse. A bíróság szerint ugyanis Anderkó azt vallotta, hogy ő Dolinayt „saját költségén kérte fel ügyének megvizsgálására”, s a Dolinay által felszámolt útiköltségeket és napidíjakat Csics János főszolgabíró tőle „rendeletileg nem követelte, hanem azoknak lefizetésére csak bizalmasan és barátságosan szólította fel, s ő azokat önkénytelenül fizette le, mit vissza most sem követel, eszerint tehát a zsarolásnak még árnyéka sem létező”. (Hrabovszky vizsgálata annak idején azt tárta fel, hogy Anderkó ellen eredetileg Csics folytatott le lázítás és felségsértés vádjával eljárást, s annak eredményeképp akarták a kassai haditörvényszéknek átadni ügyét, s már rabként kísérték. A vádlott ártatlannak mondta magát, s a kerületi esperes kérésére Dolinay vállalkozott, hogy az ügyet a vádlott költségén maga vizsgálja meg, ami a helyszínen megtörtént. Anderkót felmentették – bár minden kizárólag szóban folyt, vizsgálati iratokat Hrabovszky nem talált. Ezután követelt tőle Csics Dolinay nevében 198 forintot, ami több, mint a duplája volt az utazási mérföldek szerint kiróható tarifának, s Dolinay úgy rendelkezett, hogy az összeget Csics a szegények között ossza ki, aki a felsővisói jegyzőnek adta oda, de az átvételi elismervény szerint csak 195 forintot, s azt is – ahogy az Hrabovszky szerencséjére a tévesen visszakeltezett átvételi elismervényből kideríthető volt – csak a Hrabovszky-féle vizsgálat megindulása után. Ráadásul Csics saját költségéért még 25 forintot is behajtott Anderkótól.) Persze az is meglehetősen furcsa érvézés, ahogy a bíróság felmentettnek minősítette Sándor Lajos volt főpénztárnokot a számadások meghamisításának vádjá alól: „[a] rovatos jegyzék csak magán használatú iratnak, s nem hivatalos pénztári okmánynak tekintetvén – abban az illetőnek saját belátása szerinti igazításokat tenni annyival is inkább szabadságában állott, mivel egyáltalában be nem bizonyult ellenében, hogy azokat csalási szándokból tette volna”.⁸³ A megyei tisztii ügyész fellebbezett az ítéletek ellen, így az ügy a királyi tábla elé került.

Dolinay a felmentő bírósági ítélet után az uralkodóhoz fordult, s kérte a bírói eljárás megszüntetését, illetve a felfüggesztés időtartamára is rendelkezési állománybeli fizetésének folyósítását, de mind Pálffy, mind Forgách a beadvány elutasítása mellett foglalt állást. Az uralkodó december 3-án úgy döntött, hogy folytatódjon az eljárás, de engedélyezte, hogy a közben kapott élelmezési illeték beszámítása mellett fizetését a felfüggesztés napjától kezdve újra folyósítsák

⁸³ Kovács Ágoston, Szatmár megye főispáni helytartója jelentése Forgáchhoz. Nagykároly, 1863. aug. 25. és Bírósági ítélet. Nagykároly, 1863. aug. 19. (másolat) MNL OL D 185 1863:1042.; Az Anderkó ügyről lásd Hrabovszky jelentését Pálffyhoz. Máramarosziget, 1863. jan. 26., illetve Hrabovszky végjelentését a vizsgálatról. 1863. márc. 7. MNL OL D 191 44.III.1863. (Az előbbi másolatát lásd MNL OL D 185 1863:129.)

részére; s ügyében majd a per lezárulta után, a fegyelmi eljárás megindítása előtt az uralkodónak előterjesztés készüljön.⁸⁴

Ám még ekkor is felmerültek újabb vádpontok Dolinayval szemben. 1864. január elején szólította fel Pálffy igazolásra a volt királyi biztost Vaki Iván (Havrilo/Havrela) nagykirvai szabadságos katona ügyében. Vaki halálát 1862. augusztus elején jelentette be a községi görög katolikus pap. Dolinay kiküldte Tomecsek Alajos megyei tiszteletbeli főorvost szemlére, aki jelentette, hogy a testen külsérelmi nyomok nem láthatók, nyilván a „mértéktelen pálinkaital által előidézett gutaütés” okozta a halált, amit Dolinay tudomásul vett. Közben azonban az illetékes járási szolgabíró jelezte, hogy nagyon nagy a felindultság a lakosság körében, ugyanis Bedei Andrászt vádolják Vaki meggyilkolásával. Egy újabb, de már nem Tomecsek által végzett halottszemle egyértelműen bizonyította, hogy egy „fejre irányzott karóütéssel” történt gyilkosságról van szó. Az erről szóló hivatali iratokat szeptemberben leadták Dolinaynak, aki november végén exhumáltatta a holttestet, s az újabb vizsgálat megerősítette a gyilkosság tényét. Dolinay azonban nem intézkedett, sőt, a közbejött vizsgálat alatt és után is magánál tartotta az iratokat, azokat nem iktatták, nem adta át őket hivatali utódjának, ezért az ügyben semmi sem történt, ezt kifogásolta a megholt testvérének a magyar kancelláriához 1863 nyarán benyújtott kérvénye – ami elindította a hivatalos eljárást, s megindult Bedei ellen a büntetőeljárás. Szepessy figyelmét ugyan nem kerülte el, hogy Tomecseket vagy súlyos hanyagság, vagy megvesztegetés gyanúja terheli, de mivel már májusban elbocsátotta a megyei szolgálatból, tartózkodási helyét nem ismerte, külön eljárás nem indult sem Dolinay ellen, sem ellene.⁸⁵

A királyi ítéletábla december 29-én hozott ítéletet Dolinay perében, s hatályon kívül helyezte a Szatmár megyei törvényszék – mint első bíróság – ítéletét, mivel az bírói vizsgálatot nem tartott. Máramaros megye tiszti ügyészét sem hallgatta meg, egyedül a közigazgatási vizsgálat adataira támaszkodott, ezért a teljes bűnügyi vizsgálat lefolytatására utasították a törvényszéket.⁸⁶

⁸⁴ Privitzer jelentése (Pálffy nevében) Forgáchhoz. Buda, 1863. okt. 7. és Forgách előterjesztés fogalmazványa az uralkodó részére. Bécs, 1863. nov. 14. MNL OL D 185 1863:1226.; Forgách előterjesztése az uralkodó részére. Bécs, 1863. nov. 14. és az uralkodói döntés. Schönbrunn, 1863. dec. 3. MNL OL D 185 1863:1487.; Károlyi László leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. szept. 26. és Forgách leirata Pálffyhoz. Bécs, 1863. dec. [hátoldalon feljegyzés: érk. dec. 20.] MNL OL D 191 44.III.1863.; Zichy Hermann gróf magyar kancellár előterjesztés tervezete az uralkodónak. Bécs, 1864. jún. 29. MNL OL D 185 1864:804.

⁸⁵ Helles Mihály görög katolikus pap levele Dobržansky Kornélhoz. Taracköz, 1862. aug. 5., illetve Dr. Kutka Elek megyei főorvos jelentése. Máramarossziget, 1863. aug. 25., illetve Szepessy jelentése a kancelláriához. Máramarossziget, 1863. okt. 6. és Pálffy levélfogalmazványa Dolinayhoz. Buda, 1864. jan. 4. MNL OL D 191 16 757.III.1863.

⁸⁶ Melczer István személynök átírata Pálffyhoz. Pest, 1864. jan. 20., illetve az ítélet másolata, Pest, 1864. jan. 20. és Pálffy jelentésfogalmazványa Forgáchhoz. Buda, 1864. jan. 22. MNL OL D 191 766. III.1864.; Ez utóbbi jelentést Privitzer aláírásával (Pálffy nevében) lásd MNL OL D 185 1864:98.

Mindemellett az uralkodó elrendelte, hogy a rendőrminisztérium előterjesztést készítsen az ügyről, s azt a miniszterelnökség átadta az uralkodó tanácsadó testületének, az Államtanácsnak véleményezésre. Karl Mecséry báró rendőrminiszter figyelemre méltónak minősítette az ügyet, mint írta, az új bírósági eljárásra utasításban a rutének egyértelműen politikai nyomásgyakorlás jelét látják. Az Államtanács ennek ellenére azt javasolta, hogy az uralkodó engedjen szabad folyást az igazságszolgáltatás menetének, de a bírósági eljárás lezárultával, a hivatali fegyelmi eljárás lefolytatása előtt a kancellária készítsen Ferenc József számára részletes jelentést az ügyről, gondoskodjék a pártatlan eljárás előfeltételeiről, amit az uralkodó május 2-án jóváhagyott.⁸⁷ (Mindemellett az Államtanács tagjainak többsége meg volt győződve arról, hogy az egész ügy mögött a magyar párt machinációi állnak.⁸⁸) A tavasz folyamán változás történt a kancellári székben, mivel 1864. április végén az uralkodó felmentette Forgáchot, s helyébe Zichy Hermann gróftól nevezte ki. Ferenc József utasításának végrehajtása tehát már Zichyre várt. Ő Andrássy György gróf országbírótól, illetve Pálffy helytartótól bekérte az ügy összes aktáját.⁸⁹

A személyváltozás a kancellári poszton természetes módon felkeltette a reményt a megyén belül, hogy sikerülhet újrarajzolni a helyi hatalmi viszonyokat. Ráadásul időközben általában véve is napirendre került a megyei vezetők személyének felülvizsgálata. 1864 elején Pálffy kezdeményezte, hogy tekintsék át, a megye vezetése alól felmentett főispánok közül kiket kellene véglegesen felmenteni, illetve kik foglalhatnak el újra posztjukat, ha hajlandók erre. Nyár elején sorra nyilatkozattételre szólították fel az érintetteket: hajlandók-e fenntartások nélkül szolgálni a fennálló kormányzatot. Közben a Szatmár megyei törvényszék a tavasz folyamán lefolytatta az új eljárást, de nem találtak elegendő okot az első ítélet megváltoztatására, s május 11-én részben tényálladék hiányában, részben bizonyítatlanság miatt újra felmentették Dolinayt.⁹⁰

Szepessy május végén jelentette, hogy Dolinay levelet intézett Hrabár Manó törvényszéki ülnökhöz, melyben kijelentette: Szepessyt hamarosan leváltják, s Dobržanský Kornél kerül főispáni helytartói státuszban a megye élére – ez a javaslat már az uralkodó asztalán fekszik. A hír – Szepessy szerint – a román és magyar, sőt a rutén párt mérsékelt részét is „kimondhatlan dühbe” hozta, tiltakozó petíciót akartak köröztetni, amit

⁸⁷ A tanácskozás iratait az uralkodó döntésével lásd Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof- und Staatsarchiv Kabinettkanzlei (a továbbiakban: ÖStA HHStA Kab. Kanzl.), Jüngere Staatsrat, Gremial, 346/1864.

⁸⁸ Rainer főherceg előterjesztése az uralkodó számára Dobržanský Kornél nyugdíjaztatásának ügyében. Bécs, 1864. márc. 24. ÖStA HHStA Kab. Kanzl. Vorträge, K. Z. 900/1864.

⁸⁹ Az uralkodó irata Zichyhez. Bécs, 1864. máj. 2. és Zichy levélfogalmazványa Andrássyhoz, illetve Pálffyhoz. Bécs, 1864. máj. 7. MNL OL D 185 1864:642.; A Pálffyhoz intézett levelet az időközben a kancelláriára került Privitzer István aláírásával lásd MNL OL D 191 766.III.1864.

⁹⁰ Zichy előterjesztés tervezete az uralkodónak. Bécs, 1864. jún. 29. MNL OL D 185 1864:804.

azonban Szepessy megakadályozott. A királyi biztos szerint a megyebeli románok küldöttséget is készültek indítani, amely azt kérte volna, hogy vagy maradjon Szepessy, vagy térjen vissza Mán József, végső esetben nem megyebeli vezetővel is megelégedtek volna, aki nem rutén és nem román nemzetiségű. Szepessy persze érzékenyen érintve érezte magát, Pálffy azonban sietett megnyugtani, hogy a hír teljesen alaptalan.⁹¹

A megyebeli románok nevében végül Pável Mihály máramarosi román püspöki helynök, még egy egyházi vezető és három földbirtokos aláírásával került beadvány a kancelláriához, melyben román nemzetiségű főispán kinevezését kérték. Elismerték, hogy a lakosságszámot tekintve a rutének többségben élnek a megyében, de a helyi társadalmi és értelmiségi elit soraiban már román többséget mutattak ki, míg a rutének „legnagyobb része” felszabadult úrbéres, nemességük nem több, mint 6000 fő. A románoknál viszont a 60-70 ezer főből körülbelül 40 000 a nemes, meglehetősen birtokokkal. Továbbá azzal érveltek, hogy a rutének majd fele a megyeszékhelytől távol lakik, már csak ezért sem képesek a megye irányításában részt venni.⁹²

Zichy 1864. június 29-i dátummal készítette el felterjesztését az uralkodóhoz, ebben a vádakát részletesen és mindenre kiterjedően ismertette, minden pontban kifejtette véleményét. Összegzésként megállapította, hogy ha Dolinay nem is marasztalható el egyértelműen minden vádpontban, de a vizsgálat „erkölcsi süllyedésének sajnálatos képét” mutatja. Azt javasolta, hogy Dolinay „egyébként elismert korrekt politikai tartása és a kormányzat iránti odaadása”-t tekintetbe véve szüntessék meg a büntetőjogi eljárást, közigazgatási fegyelmi eljárás terére terelvé az ügyet.⁹³ Az uralkodó hosszú hónapokig nem döntött Dolinay sorsáról, a helyi pártküzdelmek pedig tovább folytak.

A felszólított főispánok közül egyedül Mán József állt készen a feltételek nélküli szolgálatra.⁹⁴ Ennek ellenére tovább húzódott a megyei vezetés visszaadása, mivel Pálffy láthatólag inkább Szepessyt szerette volna véglegesen a megye élén látni. Bár július közepén Pálffy javasolta Mán visszahelyezését, azt kérte, hogy a hivatalba lépését halasszák a Szepessy ellen elindult vizsgálat lezárultára – ami szerinte Szepessyre nézve csak kedvező lehet –, s akkor majd vissza lehet helyezni sóbányai igazgatóságai elnöki állásába.⁹⁵

⁹¹ Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarossziget, 1864. máj. 21. és Pálffy levélfogalmazványa Szepessyhez. Buda, 1864. máj. 25. MNL OL D 191 4033.III.1864. (Az előbbi másolatát lásd MNL OL D 185 1864:764.)

⁹² Öt aláírással (Jurka János földbirtokos, Pável Mihály máramarosi román püspöki helynök, Mihálka Vazul visói alesperes, Mihály Péter földbirtokos, Jurka Bazil) beadvány Zichyhez. Máramarossziget, 1864. máj. 24. MNL OL D 191 2343.III.1864.

⁹³ Zichy előterjesztés tervezete az uralkodónak. Bécs, 1864. jún. 29. MNL OL D 185 1864:804.

⁹⁴ Mán József levele Zichyhez. Szarvaszó, 1864. jún. 12. MNL OL D 185 1864:860.

⁹⁵ Zichy leirata Pálffyhoz. Bécs, 1864. jún. 22. és Pálffy jelentése Zichyhez. Pöstyén, 1864. júl. 15. MNL OL D 185 1864:997-1005. (Fogalmazványát lásd MNL OL D 191 2343.III.1864.)

Végjáték – ami a provizórium után következik

1864. július elején az ügy új, bár az előzmények ismeretében távolról sem váratlan fordulatot vett. A pénzügyminiszter átiratban értesítette Zichyt, hogy feljelentés érkezett Szepessy ellen, mint a szigeti sóbányai kincstári igazgatóság elnöke ellen, mivel közte és az igazgatóság más hivatalnokai között többszöri „viszállkodás” történt a szolgálat hátrányára. A vizsgálat idejére a vizsgálóbiztos átveszi tőle az igazgatói teendőket.⁹⁶ Ennek a feljelentésnek a pontos tartalmáról nincs információnk, de Szepessy egy későbbi beadványából képet alkothatunk a kincstári igazgatóságon belül dúló adáz klikkharokba, melyek Szepessy szerint harminc éven át már elődeinek életét is megnehezítette az állandó feljelentgetések és gyanúsítások légkörében. Az igazgatóságon belül elsősorban két hivatalnokkal: Leéb Péter első tanácsossal és Ludwig Rotter titkárral gyűlt meg Szepessy baja. Leéb 1864 márciusában, majd júniusban ismét a hivatal értekezletén indulatos szavakkal megsértette Szepessyt és egy másik hivatalnoktársát, megtagadta Szepessy utasításának teljesítését. Szepessy úgy nyilatkozott, hogy már korábban többször kérte a jó pénzügyminisztériumi kapcsolatokkal rendelkező, ám zabolátlan, többször császári katonákkal és magisztrátus tagokkal is verekedésig fajuló botrányokba keveredő Leéb áthelyezését, de egyetlen más hivatal sem szerette volna alkalmazni, s az áthelyezés rendre elmaradt, ahogy a felelősségre vonás is. Most azonban Szepessy maga kért vizsgálóbiztost a minisztériumtól – nyilván ennek semlegesítésére szolgált a feljelentés. A miniszter a helyszíni vizsgálatra Wenzel Schaulawy miniszteri tanácsost küldte ki. Formailag nem Szepessy ellen folyt a vizsgálat, sőt Szepessy ismételt kérdéseire a vizsgálóbiztos minden alkalommal cáfolta, hogy felhatalmazása Szepessy tevékenységének bírálataira is kiterjedne, de nyilvánvalóan nem mondott igazat. Ismerjük azt a kérdezőpon-tozatot, amelyre Szepessytől választ kért, ennek alapján körvonalazható, hogy milyen vádakkal terheltek őt feljelentői. Vádolták egyrészt a kincstár megkárosításával. Az ide vágó vádpontok túlnyomó többsége szerint olyan pénzügyi kötelezettségeket vállalt a hivatal magára, amire nem lett volna köteles. Szepessy szerint viszont a kötelezettségeket részben (a huszti és máramaroszigeti paplak renoválása) a kincstárra mint kegyúrra hosszú helyi gyakorlat és szokás rótt ki, részben racionális megfontolások indokolták (egy kincstári épület és a szomszédos szegény özvegy telke közötti deszkakerítés csináltatása – az özvegy csak tövisbokrokkal való elkerítésre tudott volna vállalkozni). Szepessy döntéseiben szociális szempontok is szerepet játszottak: kisfizetésű hivatalszolgáknak haszonbér biztosítása, alacsony beosztású, szűkölködő

⁹⁶ Zichy leirata Pálffyhoz. Bécs, 1864. júl. 3. („s. k.” jelöléssel) MNL OL D 191 4920.III.1864. „Szepessy Mihál m. szigeti sóbánya igazgató elleni vizsgálat” címmel gyűjtőakta (Fogalmazványát lásd MNL OL D 185 1864:891.)

hivatalnokok napidíjas kisegítő alkalmazása. Ezeket a szempontokat azonban a minisztérium láthatólag nem respektálta, ahogy feltehetőleg azt sem, hogy „a kincstár, mely Máramarosnak 2/3^{ad} részét bírja, és mely innen évenként 7 millió nyolcszáz ezer forint tiszta nyereséget húz, a szenvedő emberiségnek is tartozik”. Szepessy láthatólag fontosnak tekintette a kincstár érdekei mellett a helyi lakosság és a vidék fejlesztését is. Szerepelt például a kérdezőpontok között, hogy „miért adatott a sugatagi határból 8 hold legelő 42 krajcár bér mellett a kincstári munkásoknak oly végre hasznó bérbe, hogy abból kertet alakítsanak?” Erre Szepessy válasza így hangzott: „Azért, hogy ezen termékenyten [!] és hangya zsombikos föld ily módon mívelés alá jöven, termékenyvé tétessék. Így kellene tulajdonképp az egész sugatagi zsombikos határral tenni.” Három esetben vádolták Szepessyt saját javára elkövetett visszaéléssel: egyrészt állítólag egy nappal tévedve pontatlanul adta meg hivatalba lépésének dátumát (november 29-e este érkezett, állította, 30-án már átvette az ügyeket), s ezzel jogosulatlanul vett fel egy havi (decemberi) járandóságot; másrészt máramarosi áthelyezésekor részére biztosított fizetéselőleg egy részének visszafizetését elengedte számára a minisztérium, de ő a jogosultnál többet nem fizetett vissza (Szepessy szerint a számvevőség közölt vele pontatlan kimutatást, s ő annak alapján járt el, a tévedést csak később észlelték); harmadrészt pedig királyi biztosi kinevezése alkalmával a budai és bécsi utazásra előzetes engedély nélkül vett fel a pénztárból 300 forintot, amit azután csak egy évvel később fizetett vissza (pedig a helytartótanáctól kapott útiköltséget). Harmadik része a vádaknak hivatali engedetlenséget állapított meg: egy 1834-ben született hivatali utasítás kötelezte volna az igazgatót, hogy az általa igazgatott iskolai alap pénzét államkötvényekben tartsa, ehelyett Szepessy kiadta jó kamatra magánszemélyeknek (mint később kifejtette, a modern állampapír kötvénypiac kialakulása kockázatosá tette azt, amivel az eredeti rendelet idején még nem számolhattak, ezért a szóban forgó alap vesztesége az 1850–1860 közötti időszakban közel 7000 forint volt, emiatt döntött a Magyarországon szokásos hagyományos hitelkihelyezési forma mellett). Továbbá szemére vetették, hogy korábban a minisztérium elrendelte a viski fürdőépületek eladását, de még Szepessy hivatali elődje jelentette, hogy egy folyamatban levő birtokrendezési per lezárultáig erre nincs lehetőség. Az épületek életveszélyes állapota miatt azonban intézkedni kellett, ezért az igazgatóság a felújítás és bérbe adás mellett döntött, s mivel a minisztériumtól, ha formális engedélyt erre nem is, de 1862-ben pénzt kaptak, ezért Szepessy úgy tekintette, hogy azzal az engedély is megérkezett. (Ráadásul az újjáépítés után Szepessy szerint kifejezetten virágzó üzletté vált a kincstár részére a bérbe adás.) Vitatott volt még a szlatinai híd építésének ügye, mivel formális engedély arra sem érkezett a minisztériumtól, de Szepessy szerint két olyan engedély viszont igen, amelyek közvetve magukban foglalták a hídépítés tudomásul vételét. Szepessy érvelése

összességében helytállónak látszik, joggal érezhette úgy, hogy megnyugtatólag elhárította az őt ért vádakat.⁹⁷

1865 januárjában 31 fő aláírásával megyebeli román lelkészek és földbirtokosok újra kérték Mán személyében román főispán kinevezését. Maga Mán úgy vélte, a megyén belüli rutén párt, azaz Dolinay és Dobržansky áll főispáni posztra való kinevezésének halasztgatásának hátterében, ezért tárgyalásokat kezdeményezett velük egy templom körüli vita rendezése ürügyén. A rutén vezetők azzal az igénnyel álltak elő, hogy ha a megye élére román főispán kerül, két alispáni helyet maguknak igényelnek, ami viszont a megye magyar nemessége és értelmisége körében váltott ki nagy felháborodást. Szepessy tudni vélte, hogy a magyarok azt tervezték, hogy Mán és sógorának, Mihályi Gábornak a hitelezőit ráveszik, hogy indítsanak csődper a két eladósodott román ellen, hogy ellehetetlenítsék őket. Mindketten fizetésektelenek ugyanis, eddig is csak a megye intelligenciája „istápolásának” köszönhatték, hogy ezt megúszták. Ráadásul Szepessy szerint a románok és a rutének körében sem élvezett egyértelmű támogatást a „fusio”, ami ismét csak a magyar pártot erősítheti a megyében. Június elején viszont magukat kormánypártinak nevező névtelenek beadványa jutott el a kancelláriára, amely Szepessy és az első alispán visszaéléseit sorolta és eltávolításukat kérte. Nem csoda, ha ilyen bonyodalmak közepette egyelőre Pálffy és Zichy halogatta az eldöntő lépést arra, hogy Mán ismét kezébe vegye a megye irányítását, formailag a Szepessy ellen indult vizsgálat lezárására várva.⁹⁸ Közben Szepessy maga úgy nyilatkozott, hogy szívesebben vállalna posztot a helytartótanácsban az ellene folyó minisztériumi vizsgálat végleges lezárulása után, s ezt Pálffy respektálta. 1865 februárjában új előterjesztést készített, melyben első helyen egyértelműen Mánt javasolta a megye élére helyezni.⁹⁹

Az uralkodó 1865. március végén jóváhagyta a Dolinay ellen lefolytatott közigazgatási vizsgálat eredményét. Pálffy a további hivatali szolgálatra alkalmatlannak minősítette őt, mégis politikai érdemeire tekintettel javasolta, hogy mint rendelkezési állományú tisztviselőt helyezték ideiglenes nyugállományba, s az

⁹⁷ Szepessy folyamodványa az uralkodóhoz, keltezés nélkül (másolat). „Kivonata Schaulawy ministeri tanácsos úr által előnkbe adott kérdéseknek”. Szepessy sk. Sziget, 1865. okt. 24. (litografált). MNL OL D 185 1865:1451. Mán egy későbbi jelentése szerint az ellentétek mögött a magyarországi és más tartománybeli tisztviselők konfliktusa rejtőzött eredetileg. Eszerint Rotter tartományon kívüli hivatalnokként került az igazgatóságra, s „egy coteriát alakított”, melynek tagjai mindent elkövettek, hogy kiszorítsák a magyar hivatalnokokat, ez történt Szepessy elődjével is. Mán jelentése Mailáthhoz. Sziget, 1865. nov. 4. MNL OL D 185 1865:1477.

⁹⁸ Pálffy jelentése Zichyhez. Buda, 1865. febr. 28. és Szepessy jelentése Pálffyhoz. Máramarosziget, 1865. febr. 20. (másolat). MOL D 185 1865:262.; 31 román beadványa az uralkodóhoz. Máramarosziget, 1865. jan. 20. MNL OL D 185 1865:308.; A Szepessy elleni vizsgálatról lásd Plener átirata Mailáthhoz. Bécs, 1865. júl. 27. MNL OL D 185 1865:784.; A júniusi névtelen beadványról lásd Zichy levélfogalmazványa Pálffyhoz. Bécs, 1865. jún. 12. MNL OL D 185 1865:508.; Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarosziget, 1865. nov. 4. MNL OL D 185 1865:1477.

⁹⁹ Pálffy jelentése Zichyhez. Buda, 1865. febr. 28. MNL OL D 185 1865:262.

általános nyugdíjelőírásoknak megfelelő juttatásokat ítélje meg az uralkodó számára. Júliusban azután, immáron az új politikai kurzusváltást, a provizórium megszűntét követően, megszületett az uralkodói döntés: Dolinay szabályellenes eljárásának komoly rosszallása mellett addig, míg minden bírói hivatal kizárásával más igazgatási ágban nem alkalmaznák, nyugállományba helyezte. Majd egy év elteltéig azonban még, míg meghatározták az akkoriban Ungváron élő Dolinay nyugdíját évi 945 forintban, ami igencsak alacsony volt.¹⁰⁰

Szepessy felett számára váratlanul gyülekeztek a fellegek. Schaulawy biztos végjelentését 1865. január 4-én terjesztette a miniszter elé, a minisztériumban egy bizottság alakult a megtárgyalására, amely azután elmarasztalni javasolta Szepessyt mind a kincstár megkárosítása, mind pedig a feljebbvalóknak való engedtlenség vádjában. Pálffy ugyan többször is sürgette Plener pénzügyminisztertől a Szepessy elleni vizsgálat eredményét, de a miniszter nem volt hajlandó semmiféle információt szolgáltatni. Végül 1865. július végén közölte az időközben kinevezett új kancellárral, Mailáth Györggyel, hogy Szepessyt elmarasztalták, nem maradhat igazgatói posztján, saját költségére (azaz büntetésképpen), de fizetésének meghagyásával áthelyezik. Új vádként bizonyítottak találták, hogy Kabolopolyána (Gyertyánliget) fürdőben felújított engedély nélkül közpénzen egy erdészházat, amiben 1862 fürdőszézonjában felesége lakott ingyen, utána pedig üresen állt. (Erről nem ismerjük Szepessy véleményét.) S az is új elem a bűnlistáján, hogy szükségtelen hivatali utazásokat tett, a vele szemben készséges hivatalnokokat azokra meghívta, szórta a pénzt, ezért az utazási költségek tetemesen megnövekedtek. Szerintük Szepessy máskülönben is csak azért vállalt indokolatlan kincstári kötelezettségeket, hogy saját népszerűségét növelje a lakosság körében. Mindezzel együtt Plener kijelentette, indokolt lenne a „gyengéd eljárás”, mivel Szepessy szerinte nem szándékosan károsította meg a kincstárat, inkább csak „rendszerellenességek és kötelességszegések” írhatók a rovására. Javasolta, hogy más megyében alkalmazzák királyi biztosként a közigazgatásban. Mailáth kancellár azonban közölte, hogy a vizsgálat eredményének fényében nincs módjában Szepessyt a közigazgatásban tovább alkalmazni, bár utalt arra, hogy királyi biztosi tevékenységével mindig is elégedettek voltak. Mindemellett Szepessy feljelentőire, Rotterre és Leébre nézve is terhelő adatokat tárt fel a vizsgálat, ezért Plener őket is áthelyezésre jelölte. Szepessy egy későbbi irata szerint július végén még dicséretben is részesítette a pénzügyminiszter Szepessyt, s egyelőre még hónapokig egyáltalán nem közölték vele a terhelő határozatot, ami még uralkodói jóváhagyásra várt.¹⁰¹

¹⁰⁰ Privitzer alkancellár leirata Pálffyhoz. Bécs, 1865. ápr. 8., illetve Pálffy levélfogalmazványa Zichyhez. Buda, 1865. jún. 23. és Privitzer leirata Sennyey Pál báró főtárnokmesterhez. Bécs, 1865. júl. 20. MNL OL D 191 1933.III.1865.; Károlyi László leirata Sennyeyhez. Bécs, 1866. ápr. 8. MNL OL D 191 780.III.1866.

¹⁰¹ Plener átirata Mailáthhoz. Bécs, 1865. júl. 27. MNL OL D 185 1865:784.

Mailáth ezek után természetesen minél előbb igyekezett véglegesen lezárni az ügyet a maga részéről, s javasolta Mán visszahelyezését főispáni jogainak gyakorlásába, amit az uralkodó augusztus 13-án jóváhagyott. Szepessyvel közölte „dicséretes odaadással párosult buzgalma és sikerdús fáradozásai fölötti elismerését”.¹⁰²

Azután október elején robbant a bomba, amikor kézbesítették Szepessy számára a pénzügyminisztérium uralkodó által szeptemberben jóváhagyott határozatát, amely szerint a hónap végével büntetesképpen saját költségére áthelyezik, fizetésének (évi 3000 forint) megtartásával, de pótlékai nélkül (1000 forint pótlék, szolgálati lakás és más természetbeni juttatások), s nem vezető pozíció fog betölteni. Mivel ilyen pozíció nincs most üresedésben, tulajdonképpen az általános nyugdíjszabályzat szerint fizetésének felével, évi 1500 forinttal ideiglenesen nyugdíjazzák. Ezen kívül összesen 59 forint 81 krajcár két héten belüli megtérítésére kötelezték. Szepessy határozott hangú beadványban utasította vissza az eljárást. Joggal kifogásolhatta, hogy mivel formálisan nem folyt ellene vizsgálat, nem kapott lehetőséget a vádak és tanúvallomások megismerésére és részletes maga igazolására, másrészt a kifogásolt döntések mindig testületi határozatként születtek, a vizsgálat viszont egy személyben őt tekintette felelősnek. Kérte, hogy elmozdítása után egy évig teljes fizetését kaphassa (mint írta, öt fiával és feleségével nem tud a megállapított nyugdíjából megélni), másrészt kérte a hivatalosan nem is létező fegyelmi eljárás felfüggesztését és teljes erkölcsi elégtételadást számára.¹⁰³

Szepessy leváltása és a szabálytalan eljárás vele szemben felszította a kedélyeket Máramarosban – annál is inkább, mert a machináció mögött a kincstári klikk (a két már említett hivatalnok mellett még 4 kincstári igazgatósági hivatalnok) és a Dolinay–Dobrzansky csoport összefogását sejtették, akik állítólag nyíltan hangoztatták, hogy megbuktatják Szepessyt. Mán főispán november elején jelezte Mailáthnak, hogy a megyei értelmiség és papság, a tisztviselői kar legtekintélyesebb tagjai beadványban kérték tőle, hogy járjon közben Szepessy visszahelyezése érdekében. Mint írta, szerinte a leváltás valódi oka az, hogy Szepessy az ország érdekeit szem előtt tartva megakadályozta, hogy a pénzügyminisztérium a megyében levő koronai és kincstári birtokokat eladja. A Mán által említett beadvány aláírói között számos ismerőst láthatunk: Hatfaludyt, Szaplanczayt, Váradyt, Krutsayt, Pável Mihály püspöki helynököt, Girsik Adolfot, Sztojka Gyulát.¹⁰⁴ De

¹⁰² Mailáth leirata Sennyeyhez. Bécs, 1865. aug. 19. MNL OL D 191 4130.III.1865.

¹⁰³ A pénzügyminisztérium irata Szepessyhez, Sauenau osztályfőnök aláírásával. Bécs, 1865. okt. 7. (másolat, német) és Szepessy folyamodványa az uralkodóhoz, keltezés nélkül (másolat) MNL OL D 185 1865:1451.

¹⁰⁴ Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarossziget, 1865. nov. 1. és sok aláírással beadvány Mánhoz. Máramarossziget, 1865. okt. 28. (Első aláíró: Anderkó Péter, Máramaros vidéki püspöki vikárius.) MNL OL D 185 1865:1451.; Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarossziget, 1865. nov. 4. MNL OL D 185 1865:1477.

a leváltott helytartó, Pálffy is megszólalt, mint írta Mailáthnak és Sennyeynek, jó néhányan felszólították, hogy lépjen fel Szepessy védelmére. Kijelentette, Szepessyt az egyik legtehetségesebb és a bizalomra leginkább méltó hivatalnoknak ismerte meg, s ezt a bizalmat benne a pénzügyminisztériumi vizsgálat eredménye sem ingatta meg.¹⁰⁵ Mailáth minderről tájékoztatta Johann Larisch-Moennich gróf hivatalban lévő pénzügyminisztert, november első felében öt alkalommal (!) kérte, helyezték Szepessyt egy képességének megfelelő másik posztra, a miniszter azonban arra hivatkozva, hogy elődje még júliusban tájékoztatta Mailáthot, aki akkor nem emelt kifogást, megtagadta, hogy bármiféle felülvizsgálatra sor kerüljön.¹⁰⁶

De a fordulatokban már eddig is igen gazdag, tekervényes történet nem ért véget. November 2-án ugyanis Szepessy és családja már készen állt a költözésre, bútoraik stb. szekérre zsúfolva a kincstári igazgatóság udvarán, amikor az udvarra berontott Leéb Péter egy nagy bottal a kezében. Nyilvánvalóan ő is Szepessyvel egy időben kaphatta meg a részben elmarasztaló minisztériumi határozatot, de abban láthatólag elhelyezés nem szerepelt. Szepessy és felesége, illetve a kihallgatott tanúk szerint Leéb „az úr engem Máramarosban meggyalázott, az úr a legalább való gazember” kiáltással egyik kezével Szepessyt mellbe ütötte, a másik kezében levő bottal fejbe akarta verni, de a feleség kezével felfogta az ütést. Leéb erre az asszonyt akarta ütni, de az a botot elkapva férjével s másokkal együtt huzakodtak a támadóval, aki aztán hazaszaladt és bezárkózott. Mán szerint a már egyébként is összecsődült tömeg rendkívül izgatott volt „a méltatlan és köztisztületben álló nő ellen elkövetett merénylet miatt”. Mán csendőrökkel őriztette az első tanácsost, nehogy baja essék, s kérte azonnali eltávolítását Máramarosból. Leéb persze másként vallott: szerinte Szepessy és felesége őt már napok óta hangosan szidalmazta, s a volt igazgató litografált iratot terjesztett a szigeti körökben, melyben a kormány eljárását bemocskolni és lealacsonyítani törekedett, őt pedig alávalónak nevezte. Ezért volt ingerült Szepessyre, s amikor aznap reggel is szitkozódni hallotta, odament, hogy elégtételt kérjen. Szerinte nem volt nála bot, hanem azt Szepessy készítette oda, és szándékosan provokálta őt. Szepessy emelt rá botot, ő csak védte magát. Szepessy neje rögtön „nőhöz nem illő borzasztó káromlásokkal és szidalmakkal” lépett közbe, a támadó szerinte Szepessy és „tigris dühösségű neje” volt. Más források azonban megerősítették, hogy Leéb már napokkal korábban arról beszélt, hogy bosszút áll Szepessyn, aki viszont úgy tudta, hogy az incidenst megelőző este Leébnél jó néhány megyebeli ellensége összegyűlt, köztük Hrabár Manó ülnök is. A tanúk más

¹⁰⁵ Pálffy levele „Verehrter Freund!” megszólítása [Mailáthhoz]. Szomolány, 1865. nov. 9. (német) MNL OL D 185 1865:1489.; Sennyey jelentése Majláthhoz. Buda, 1865. nov. 14. MNL OL D 185 1865:1516.

¹⁰⁶ Mailáth levélfogalmazványa a pénzügyminiszterhez. Bécs, 1865. nov. MNL OL D 185 1865:1489.; Larisch-Moennich átirata Mailáthhoz. Bécs, 1865. nov. 22. MNL OL D 185 1865:1561.

vonatkozásában is Szepessy és felesége vallomását erősítették meg.¹⁰⁷ Mailáth kérte a pénzügyminisztert Leéb azonnali eltávolítására saját biztonsága érdekében, a megyei törvényszék pedig gyorsított eljárásban tárgyalta az ügyet, végül „erőszakoskodás és testi sértés” miatt tizenöt napi egyszerű fogságra ítélték. Leéb november 7-én este indult el Husztra, Mán csendbiztosi kíséretet kívánt számára biztosítani a megyehatárig, de csak Máramarosziget közvetlen környékéig fogadta el a védelmet. A három nappal korábban Husztra távozott családját ott „holmi mester fiúk” macskazenével fogadták.¹⁰⁸ Természetesen fellebbezett, de ennek eredményéről már sajnos nincs információnk.¹⁰⁹

November 7-én délelőtt végre Szepessy is útra kelt. Mán beszámolója szerint „a megye minden osztályú értelmisége az indulni akaró Szepessy osztálytanácsos úrnak baráti emlékül egy aláírásokkal ellátott emlékvét adtak át. Fél 12 órakor hat városi fiatalember előlovaslása mellett a szép számmal összegyűlt válogatott kísérettel, s a minden ilyes alkalmakkor öszvegyűlni szokott polgárok s nép éljenei között elindult, hol az úton őt mindenütt a legnagyobb részvétellel és megkülönböztetésekkel kísérték egész Husztig, hol a gyorskocsira ültek át, ezáltal akarván némileg szenvedéseit enyhíteni.”¹¹⁰ Nem sok provizóriumbeli megyekormányzó mondhatta el magáról, hogy díszes kísérettel búcsúztatta megyéjének közönsége.

Szepessy távozásával a Schmerling-provizóriumbeli hivatali kar megyei történetének egy fontos vonulata zárult le, de mivel az önkormányzati megyék újjászervezésére majd csak 1867 tavaszán, immáron az Andrássy-kormány felügyelete alatt került sor, addig – bár jó néhány megyében cserélődtek a hivatalnokok – elmaradt a tisztviselői karok általános megújítása. Így persze Máramarosban sem tűntek el a korábbi konfliktusok nyomai, de az erőviszonyok átalakultak: egyértelműen a helyi magyar és román elit került hatalmi túlsúlyba – s nem meglepő, ha a korábbi sérelmekért időnként igyekeztek elégtételt venni. Hrabár Manó ülnök 1865 novemberében, majd 1866 elején is Hatfaludy első alispán üldöztetései ellen kért oltalmat, a bírói felmentő ítélet felmutatásával kérte az alispán által Hrabár minősítési táblázatába bevezetett „helytelen feljegyzés” kitorlését, valamint hivatalában való megtartását.¹¹¹

¹⁰⁷ Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarosziget, 1865. nov. 3. Melléklet: Szepessy és feleségének vallomása. MNL OL D 185 1865:1452.; Leéb kihallgatási jegyzőkönyve, dátum nélkül [1865. nov. 3.] és Szepessy kihallgatási jegyzőkönyve. 1865. nov. 5. (másolat). MNL OL D 185 1865:1498.

¹⁰⁸ Mailáth levélfogalmazványa a pénzügyminiszterhez. Bécs, 1865. nov. 9. MNL OL D 185 1865:1452.; Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarosziget, 1865. nov. 8. Melléklet: A megyei törvényszék ítélete. Máramarosziget, 1865. nov. 8. (másolat) MNL OL D 185 1865:1498.

¹⁰⁹ A pénzügyminiszter például az elsőfokú elmarasztaló ítélet után is úgy vélte, hogy nehezen hihető, hogy Leéb kezdeményezte a botrányt, mivel az csak hátrányos lehet rá nézve. Larisch-Moennich gróf átirata Mailáthhoz. Bécs, 1865. nov. 22. MNL OL D 185 1865:1561.

¹¹⁰ Mán jelentése Mailáthhoz. Máramarosziget, 1865. nov. 8. MNL OL D 185 1865:1498.

¹¹¹ Mailáth levélfogalmazványai Sennyeyhez. Bécs, 1865. nov. 19. és 1866. jan. 21. MOL D 185 1865:1520., 1866:79.; Hrabár ellen a kassai kerületi hadparancsnokság indított eljárást egy orosz nyelvű, magyar nyelvű fordításban „Sirjajev Gergely testvéri üdvözlötte a rokonnnyelvű és rokontörzsi

Hrabovszky vizsgálati irataiban mintha csak Eötvös regényének újabb fejezeteit olvasnánk. Az egységében ugyanúgy kirívó példa háttérét felvázolva azonban itt is általánosítható megállapításokra juthatunk.

1860 őszét követően az 1848-as jelszónak köszönhetően zömmel az 1848-ban és azt megelőzően a megyei életben szerepet játszott személyek jutottak újra vezető pozíciókhoz, s próbálták újjáéleszteni az önkormányzatiság intézményével együtt a régi hivatali mechanizmusokat is. A felfokozott politikai aktivitás hónapjaiban a helyi közigazgatás és igazságszolgáltatás óhatatlanul háttérbe szorult, s ez kedvezett az 1848 előtti nemesi igazgatás árnyoldalai megjelenésének. A neoabszolutizmus kormányzata a megelőző évtizedben szigorúan büntetni kívánta a hivatali visszaéléseket, az 1852. évi büntetőtörvénykönyv külön részben foglalkozott „A hivatali hatalommal való visszaélés”-sel, büntettnek minősítve azt, súlyos esetben akár egytől öt évi súlyos börtönnel fenyegetve; szigorúan tiltotta bármiféle ajándék elfogadását (hat hónaptól egy évig terjedő börtön, valamint az ajándék összegének visszafizetési kötelezettsége mellett), de ugyanolyan tétellel büntetni rendelte az ajándékozót vagy a hivatali visszaélésre csábítót is.¹¹² (Máramarosban ennek ellenére 1860 végén, 1861 elején hangos visszaélési és korrupciós vádakkal illették a távozó tisztikart – nem tudjuk, megalapozottan-e.¹¹³) Az 1860. évi októberi diploma kibocsátása után mindenestre az osztrák jogi szabályozás érvénye megszűnt Magyarországon, s a régi magyar jogrendszer lépett életbe az országbírói értekezlet határozataival kiegészülve. Ez azonban nem tartalmazta pontos leírását a hivatali visszaéléseknek, még kevésbé szisztematikus megtorlásukat. Az osztrák jogi szabályozás a birodalmi centralizáció nemzetellenes bürokrata visszaéléseinek tünt csupán. (A szabályozás hiányát majd az 1870. évi XLII. tc., az 1871. évi VIII. tc., illetve átfogó formában 1878-ban a Csemegikódex pótolta.)¹¹⁴ Ennek fényében már kevésbé meglepő, hogy ezen időszak két legszembetűnőbb hivatali visszaélési ügyében – Dolinay és a Kővár vidéki főkapitány, Pap Zsigmond ügyében is – a kijelölt megyei bíróságok (Pap Zsigmond

Szlávokhoz” című, „Odessa városának polgára Sirjajev Gergely 1864. Mart. 12^{ik} napjai” jelzéssel ellátott nyomtatvány terjesztése miatt, mely a ruténeket az ortodox vallásra való visszatérésre buzdította. MNL OL D 185 1865:290., 344., 472., 484., illetve MNL OL D 191 1183.VII.B.1865. „Panszláv-válási izgatás. Sirjajev röpirata” címmel gyűjtőakta.

¹¹² „Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Uebertretungen”. Császári pátens, 1852. máj. 2. Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich, 1852. XXXVI. Stück 117. 101–105. §. „Von dem Mißbrauche der Amtsgewalt” 516–517.

¹¹³ Vö. *Várady Gábor*: „Máramarosból”. Pesti Napló, 1861. január 7., február 15. esti kiadás

¹¹⁴ Magyar Jogi lexikon IV. Szerk. Dr. Márkus Dezső. Bp. 1903. 161–163.; *Bócz Endre*: A kriminális korrupció a magyar büntetőjogban. In: Írások a korrupcióról. Szerk. Gombár Csaba et al. Bp. 1998. 10–13.; *Cieger András*: Politikai korrupció a Monarchia Magyarországon 1867–1918. Bp. 2011. 7–16.; Lásd még Politikai korrupció. Szerk. Gulágy Gyula. Bp. 2004.

esetében éppen a máramarosi megyei törvényszék!) a közigazgatási vizsgálat során összegyűjtött terhelő bizonyítékok ellenére felmentő ítéleteket hoztak.¹¹⁵

E történet fontos tényezője továbbá, hogy 1861. november elejét követően nagyon gyorsan kellett megtalálni az új megyei vezetőket – leginkább a volt császári tisztviselők köréből lehetett válogatni. A „rögtönzés” kényszerében néhány olyan személy is került egy-egy megye élére, akiknek hivatali karrierje az igazságszolgáltatásban folyt korábban, közigazgatási vezetői tapasztalatokkal egyáltalán nem rendelkeztek, s persze nem álltak rendelkezésre róluk olyan ismeretek, amelyek fényében biztonsággal meg lehetett volna ítélni, alkalmasak-e a feladatra. Dolinay is ezek közé tartozott. Ráadásul ő Máramaros határain túlról érkezett, nem megyebeli birtokos volt, akit – bár szeretett ottani rokoni kapcsolataival kérkedni – láthatólag idegenként kezelték, amit a nemzetiségi feszültségek még inkább fokoztak.

Igaza volt Váradynak, amikor úgy nyilatkozott Hrabovszky előtt, hogy a visszaélésekre maga a provizórium igazgatási rendszere teremtett alkalmat, mivel a megyei vezető alá rendelte az egész tisztikart, minden helyi ellenőrző mechanizmust és tényezőt kiiktatva, s ez tette helyi kiskirályá a megyefőnököt. Pálffy helytartó igyekezett rövid pórázon tartani megyei vezetőit, de a helytartótanács az 52 vármegye közvetlen felügyelete mellett csak akkor volt képes „odacsapni”, ha nagy botrányra derült fény. A mindennapok korrupciójának, hatalmaskodásainak, a lakosok és községek kiszolgáltatottságának megszüntetése meghaladta a helytartótanács erejét. Azon a jobbra szinte mindegyik megyében dívó szokás felett, hogy a tisztikart a rokonok és komák hálózatai szőtték át, láthatólag szemet hunyt a hivatali visszaélések feltárása mellett egyébként elkötelezett helytartó is, pedig a hivatalnokai szakemberhiány szorításában gondosan bekért megyei hivatalnoklistákon a gyakori családnévegyezések felkelthették volna a gyanút. Ráadásul a megyei vezető legfőbb politikai feladata, hogy csendes aprómunkával kormánypárti politikai táborot kovácsoljon össze a helyi elit megnyerhetőnek ítélt tagjaiból, eleve a személyi klientúra hálózatok kiépítésére, mondhatnánk, a „mikropolitika”¹¹⁶ eszköztárának alkalmazására készítette őket, ami pedig a tágan értelmezett korrupció intézményesülésének melegágya lehetett.

Egy-egy helyi kiskirály hatalmát segítette a helyi elit politikai megosztottsága: a hivatalt vállaló „hazaárulók” és a passzív rezisztenciát vállaló „hazafiak” kettőssége,

¹¹⁵ A Csemegi-kódex születése előtt az 1870-es években is a hivatali visszaélések címén perbefogottaknak körülbelül harmadát bizonyíték vagy tényálladék hiányában felmentették a bíróságok, különösen magas volt a felmentések aránya a személyes szabadság elleni büntettek esetében. *Konek Sándor*: Ujabb adatok Magyarország bűnvádi statistikájából (Értekezések a társadalmi tudományok köréből III. 4.) Bp. 1875. 13–18.; *Uő*: Öt év Magyarország bűnvádi statistikájából. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből V. 8.) Bp. 1880. 1–65.

¹¹⁶ *Jens Ivo Engels*: A korrupció története a korai újkortól a 20. századig. Bp. 2016. 26., 95.

hiszen láttuk, a magyar politikai ellenzék helyi vezető alakjai nem segítették a helytartótanácsost a visszaélések feltárásában, kívülállónak minősítették magukat a konfliktusban. A botrányt kirobbantó Hatfaludy egykori alkotmányos másodalispán és alkotmányos tisztviselő társai (köztük az alkotmányos első alispán, Szaplóczay József) kölcsönös szembenállását és ellenséges viszonyát nem enyhítette a Dolinay-affér, sőt Hatfaludy indulatait feltételezhetően csak növelte. Más megyékben, például Szatmárban is tudni vélték, hogy az ellenzék csöndben gondosan gyűjti a hivatali visszaélésekre vonatkozó adatokat, hogy majd „annak idejében” fölléphessenek, miközben egyelőre csak vártak az újabb politikai kurzusváltásra.¹¹⁷

A nemzetiségi konfliktusok szintén kedvező táptalajt teremtettek, hiszen a nepotizmus, a „sajátjainak” való kedvezés, de alkalmanként a hivatali visszaélés is könnyen átszínezhető volt a nemzetiségi érdekek védelmének magasztos jelszavával. Ezen a szalon lehetett továbbá a legkönnyebben a birodalmi politikusok elé utalni a konfliktust – a magyar vezető hatóságok megkerülésével. Az államjogi ügyekben, de a magyarországi nemzetiségi konfliktusok lehetséges kezelési módjait illetően is éles nézetkülönbségek a birodalmi kormányzó elit meghatározó csoportjai, valamint a magyar kormányzati férfiak között tálcán kínálta a lehetőséget, hogy nemzetiségi elnyomásra hivatkozva védelemért fordulhasson a hivatali visszaéléssel vádolt személy az uralkodóhoz. S nem reménytelenül – bár a nyilvánvaló hivatali visszaélést Bécsben sem támogatták, de az érintettekkel szemben folyó eljárás nemzetiségi csoportjuk általános politikai hangulatára gyakorolt hatása mindenképpen figyelembe veendő tényező volt a sorsukról döntő politikusok számára. Mindazonáltal a máramarosi konfliktusok nagyon intenzív nemzetiségi töltése ellenére sem egyszerűen rutének álltak itt szemben magyarokkal és románokkal. A Dolinayt védelmező hivatalnokok között találunk katolikusokat, „ruténeket”, „románokat” egyaránt. S a hivatali visszaélések bizonyos típusai távolról sem csak Dolinayt és szövetségeseit terhelte, jól mutatja ezt a feljelentő Hatfaludy példája.

A hivatali visszaélések rendszerszerű működéséhez – mindenekelőtt a vesztegetési ügyekben – persze a lakosság egy részének „együttműködése” is kellett. Igen jellemző, ahogy a panaszosok igyekeztek háráítani a felelősséget, a vesztegetők a panaszosok állításai szerint mindig „zsidók” voltak, a társadalom perifériáján élő, elkülöníthető népcsoport (számuk a megyében 1870 körül huszonhatezer körülire tehető¹¹⁸), amivel eltávolították maguktól az együttműködés vádját. A zsidó bevándorlók elleni törvényi fellépés az alkotmányos időszak tisztikarának programjában is szerepelt, a megye bizottságot alakított a Galíciából engedély nélkül bevándorló „nemzetellenes,

¹¹⁷ Vö. Haas Mihály szatmári püspök levele Pálffyhoz. Szatmár, 1866. júl. 14. MNL OL D 191 371. III.1866.

¹¹⁸ *Nyegre L.*: Máramaros megye i. m. 8.

rajongó és szegény népünket végromlással fenyegető izraeliták” tárgyában.¹¹⁹ E kérdésben a más tekintetben oly éles politikai megosztottság kontúrjai elmosódtak.

Mindezek mellett az a tény, hogy 1861 őszének sajátos politikai viszonyai között egy hivatalnok az uralkodó iránti lojalitás kötelezettségét tekintette elsődlegesnek, s nem csatlakozott a nemzeti jelszavak jegyében meghirdetett hivatalviselési bojkotthoz, elsőrendű politikai érdemnek számított, ami elegendő lehetett ahhoz, hogy jó eséllyel megúszhassa a szigorú felelősségre vonást a visszaélésekkel vádolt tisztviselő. Mind Dolinay, mind Pap elveszítették ugyan megyevezetői posztjukat, de a bírósági felmentő ítéletek nyomán hivatalviselési képességük nem csorbult, ha újraalkalmazásukra nem is kerülhetett sor, de nyugdíjra, illetve végkielégítésre mégiscsak számíthatnak. Indulásuk az országgyűlési képviselői választásokon azután 1865 őszén bizonyítja, ők sem tekintették „bukott ember”-nek magukat, s ha Dolinaynak nem is, Papnak sikerült – igaz, közigazgatási vezetői működésétől jó távol – megválasztatnia magát.

A közhivatalnoki új étosz és hivatali működési normarendszer kialakításának feladata a dualizmus kormányzatára várt – egy jó ideig még a megelőző évtizedektől örökölt hivatalnoki karral.

AN INQUIRY INTO OFFICIAL ABUSE AGAINST A ROYAL COUNTY COMMISSIONER IN 1863

by Ágnes Deák

SUMMARY

In 1863 the Lieutenancy Council despatched an investigator to the county of Máramaros, for the head of the county, royal commissioner Péter Dolinay, had been accused of serious official abuse (embezzlement, misuse of official power, fraud, nepotism, and corruption). The county, inhabited by a mixed Ruthenian, Romanian, Jewish and Hungarian population, was characterised by acute strife among the various ethnic groups, and the hostilities spilled over to affect an administration that, the office of the royal commissioner included, was already witnessing smaller and greater incidents of routine official abuse. The Schmerling administration, which, lacking all transparency, treated the loyalty to the government of those who held office as a chief merit, further facilitated the construction of power monopolies under local potentates. Although the royal commissioner was eventually forced to resign his position, he had to fear no considerable penalty.

¹¹⁹ [Várady Gábor]: „Máramarosból.” Pesti Napló, 1861. február 9. esti kiadás.